

ŽIVLJENJE IN SVET

Štev. 17.

Ljubljana, dne 26. aprila 1929

Leto III.

Ignotus

Praznik dela

Praznik dela — 1. maj — je izmed vseh praznikov najmodernejši. Ni posvečen nikakim verskim osebam ali

likuje človeštvo in ustvarja prave čudeže, dostojne božanstva. Ta sila ni zunaj človeštva, marveč v njem sa-

E. Justin: Pomlad je tu! (Lesorez)

simbolom; ne vabi nas, da se zamislimo v onostranstvo, v tajne smrti in groba. Praznik velja veliki sili, ki ob-

mem. Ime ji je delo, in delo je največji čudodelec sveta.

Nekdanji rodovi ne bi mogli ustanoviti praznika dela. Taka misel bi nasprotovala vsem njihovim nazorom in vsemu njihovemu čuvstvanju. Zakaj delo je bilo nekoč potrebno zlo, ki so ga opravljali samo manjvredni ljudje. Suženstvo se je v veliki meri razvilo baš iz mržnje do dela, kakor se je ideja socialne enakosti razvila iz spoštovanja do dela. Najlepše stavbe, prometne ceste in drugi sledovi javnega dela, ki so se nam ohranili izza starih časov, so bili zgrajeni z neizmernimi človeškimi žrtvami. Pravijo, da so pri zidanju piramid poginili milijoni ljudi. Mogočniki starega sveta so bili preverjeni, da je vsak kamen, ki se vloži v zid, za kraljevo palačo ali grobnico, dragocenejši od življenja podrejenega človeka. Danes vemo, da ne bi kultura Grške in Rima nikdar pogнала toli divnih cvetov, če ne bi stala njene korenine v rodovitnih tleh znoja, krvi in solza brezpravnih ljudi, ki so opravljali vse fizično delo in čijih življenje je včasih veljalo manj od ene same lepe retorične fraze duhovitega imenitnika.

Zgodovina človeškega dela je ena najzanimivejših zgodovin — daleko zanimivejša nego vsi opisi slavnih kraljev in usodnih bitk. Vsi barbarski običaji, vse laži o mogočnih vladarjih bodo nekoč človeštvu nezaanimiva in puhle, vedno pa bo vpraševalo, kako je napredovalo delo in kako se je človeštvo z njim dvigalo k napredku in svobodi. Zato ne dvomimo, da bo praznik dela v bodočnosti še pomembnejši in splošnejši nego je danes. To bo dan, ko bo vse človeštvo slavilo božansko moč, ki je izšla iz človeka in združila med seboj kontinente, premagala morja in puščave, kultivirala nerodovitne kraje, vpregla vso živo in neživo prirodo v službo človeštva in njegovih interesov.

Daleč, v sivi preteklosti so časi, ko je bilo vsako delo, celo duševno, predmet zaničevanja. Vedno bolj se odmikajo časi, ko je bilo mogoče živeti brez dela. Neizprosni socialni procesi odpravljajo idile brezdelnega življenja, čedalje silnejši je tlak, ki rine vsakega poedince v neizmerno verigo delavcev, da zgrabi — slednji na svojem mestu — za delo. V vsem človeštvu se oglašajo daljna slutnja, da spe v delu, organiziranem, splošnem delu silne možnosti razvoja in napredka. S to slutnjo je združen sladak sen o novem

zemeljskem paradizu, ki bo nastopil tedaj, ko bo delo odrešilo človeštvo. Ta rešitev pa mora priti v dobi, ko bodo opravljali stroji vse težko in naporno delo in ko bo človek potreben samo kot nadzornik teh mehanskih sužnjev, ki se ne bodo upirali in ne zahtevali izjemnih pravic. Velik sen, ki ga sanjajo pesniki in socialni reformatorji . . .

Toda naše življenje je daleč od sanj. Mi vemo, da je baš doba strojev, ki je tolikanj pomnožila bogastvo privilegiranih stanov, silno poslabšala socialne odnose in pretvorila delo v mučno in naporno robotanje. Srednji vek, ki je imel namestu industrije obrt, namestu delavcev obrtnike, pomočnike in vajence, ni zahteval od človeka tolikega napora. Govori se o silni zaostalosti teh stoletij, o tlačanstvu in izmозgavanju ljudstva. Brez dvoma so bili kmetje v neprimerno slabšem položaju nego so danes, toda v vseh časih in v vsakem primeru ni bil njihov položaj tako črni kot se nam slika. Rokodelec je imel v srednjem veku dokaj ugoden položaj (če ga presojamo s takratnim splošnim življenjskim indeksom). Hrana je bila obilna, realne mezde sorazmerno visoke. Ljudje so vstajali s solncem in s solncem legali k počitku. Nočnega dela niso poznali. Brezposelnost jih ni morila. Delo je nudilo zadovoljstvo, ker je bilo osebno, individualno, ne pa mehansko. V rudnikih so delali 6—8 ur na dan. Ob nedeljah in praznikih so vsi počivali. Praznikov je bilo zelo veliko: navadno niso delali tudi ob nedeljkih.*

Tehnika je mehanizirala človeško delo, stroji so izpodrinili množice ljudi in proletarizirali rokodelce. Baš v današnji dobi vidimo, da »celica industrije«, majhna obrt, v velikih mestih neizprosno izumira. Izumira kakor kočijaži, tovarni vozniki in n-nogi drugi stanovi, ki so bili vezani na stare oblike življenja in dela. Devetnajsto stoletje, ki se toliko ponaša s svojo znanostjo in s svojimi uspehi, je najbolj zaslužilo človeka stroju. Vpreglo je v tovarniško delo celo majhne otroke. V prvi polovici 19. stoletja je delovni čas v mnogih industrijskih podjetjih dosegal 14 ali še več ur.

V zelo rafiniranih oblikah so se pojavili stari instinkti, ki so vodili že

* F. K. Fodor, »Medicina in društvo« (Beograd) 1928, str. 27.

egipčanske in druge davne mogotce: Vsak industrijski produkt je dragocenejši od življenja podrejenega človeka . . .

Toda mi ne mislimo pisati zgodovine socialnih odnosov. Naše opazke ob 1. maju, prazniku dela in delavstva, se tičejo zgolj nekaterih podrobnosti v tej ogromni mreži zapletenih problemov.

Predvsem se tičejo zavesti, da je delo največja življenska vrednota, a da merilo življenja ni delo, marveč človek. Vse, kar se dela, se dela zaradi človeka. Zato ne smemo napraviti iz dela tistega paganskega boga, ki se pomiri samo tedaj, če mu žrtvujemo človeka. Možnosti napredka, ki spé v organiziranem, smotrenem, tehnično in znanstveno podprtem delu, niso nikdar tako čudežne kakor je čudežno eno samo človeško življenje. Zato je treba, da razumemo klic naše dobe, ki se upira vsakemu napredku, kateremu se slepo žrtvujejo nešteti ljudje. Milijoni človeških bitij predstavljajo večjo zalogo energij nego tisoče tovarn. Te energije niso enostranske kakor v strojih. In človek ni stroj — ta priljubljena fraza starih prirodoslovcev počiva že dolgo v znanstveni ropotarnici. Človek je bitje z zelo kompliciranimi biokemičnimi procesi; zaradi teh se razlikuje od mrtve prirode in po svoji socialni in moralni psihi tudi od živali.

Treba je varovati človeka! Človek ni gramoz za cesto napredka, ni guoj na njivah bogastva. Vse, kar ustvarja delo, je zaradi človeštva — a v človeštvu (teoretično) ni socialno manjvrednih in socialno vzvišenih ljudi. Brez posameznika ni človeštva. Napredek je tedaj mogoč samo z vzajemnim, za vse enako odgovornim delom in na

podlagi za vse pravične delitve kruha, prostora in počitka.

Danes je vse v boju zoper človeka, ki dela. Industrija in velika mesta mu jemljejo stike s narodo, težko in naporno delo mu nudi čedalje manj možnosti počitka, razvedrila in rodbinskega življenja. Človek dela plačuje vse ekonomske nezgode in katastrofe; on je prva žrtev slabih letin, na njega se vane vsa bremena vojnihi časov. Človek dela je zaradi vsega tega najbolj izločen raznim boleznim; njemu je odmerjena najkrajša življenska doba. Oni, ki delajo manj ali ki ne delajo nič, ljubosumno pazijo, da ne bi človek, ki živi samo od dela, delal premalo. Z vsem poudarkom se danes trdi, da imajo ljudje, ki delajo, preveč počitka. V čigavo škodo?! . . . Sigurno ne v svojo, niti ne v škodo večine delovnega človeštva, marveč v škodo peščice privilegirancev.

Delo je božanstvo, toda ne v starem zmislu. Ne božanstvo, ki pred njim trepečemo, ki nas zalezuje, nam preti z groznim maščevanjem, ki tirja od nas kri in solze. Ne, delo je blago božanstvo, ki nas povzdiguje, nam daje pravo vrednost in polno pravico do življenja. Delo je to, kar smo mi, del našega bivanja, življenje naših organov, udejstvovanje naše življenske volje, našega veselja, našega talenta.

Nikar ne stavimo napredka izven človeške blaginje in bogastva na mesto idealov, ki so vsem enaki, vsem dostopni. Prenehati mora sramota in nekulturna mitologija, da je po »prirodnih zakonih« svet za nekatere pekel, za druge pa nebesa. Ni ga danes večjega ideala in večje resnice od ene same: Da je treba dati vsem ljudem kruha — ker je tu začetek resnične kulture in pravega napredka.

ELEKTRARNE KOT VRTNARJI

Pri elektrarnah in industrijskih podjetjih, kjer se za stroje uporablja mnogo pare, vselej uhaja z vodo in neporabljeno paro mnogo toplote neizrabljene na prosto. Zadnje čase so inženjerji prišli na idejo, da bi to toploto, ki je tako rekoč zastoj, izkoristili v rastlinjakih in v umetnih valilnicah perutnine. Paro in vodo, ki drugače odteka v kanale, se spelje po zavijih ceveh, ki so zakopane pod gredami rastlinjakov. Na ta način se zemlja lepo enakomerno ugreje, da je godna za gojitev vsakovrstnih občutljivih rastlin, ki bi sicer čez zimo

pozeble, ali pa takih, ki drugače vobče ne uspevajo v našem podnebjju. S smotrenim izkoriščanjem takih naprav bi marsikatera država lahko prihranila lepe denarce, ki gredo drugače v inozemstvo za nekatere najno potrebne južne rastline in sadeže. Nemci so poleg svoje največje elektrarne — Klingenberg — pri Berlinu že uredili takšen rastlinjak, ki ima 9000 četvornih metrov gred.

Rastline čutijo kakor živali

Za živali je v boju za obstanek velike važnosti, da pride tisto, kar zaznavajo njihova čutila, čim brže do možga: nov, ki pošljejo potrebne impulze k gibalnim mišicam. Treba je, da se vsi gibi izvrše čimbolj naglo, ker je to za živali dostikrat življenjskega pomena. Pomislimo samo na roparice, kadar napadajo, ali pa na grabežljive zveri, ki se morajo po ropu naglo umakniti na varno. Zato so se živčevje in čutila pri živalih v tisočletjih razvoja neverjetno izpopolnila.

cela pahljača k stebelcu. Če je bil dražljaj dovolj močan, se za prvim listom začno polagoma pobešati še drugi. Samo s tem razločkom, da pri ostalih najprej omahne cela pahljača, potem šele se jamejo zapirati posamezni lističi. Vidi se, kakor da deluje kolence na tistem kraju, kjer se odcepi listov pecelj od stebelca, natanko tako, kakor mišičevje pri živalih.

Nemški fiziolog za rastlinstvo, Pfeiffer, domneva, da gre pri tej rastlini za reakcije čisto mehaničnega značaja. Po

Mimosa ponoči (levo) in podnevi (desno)

Rastlinam, ki se ne gibljejo, tega ni treba. Zaradi tega jim tudi manjka živčevje, ki bi bilo količkaj podobno živalskemu. Ker pa rastline vzlic temu ne mirujejo popolnoma — obračajo se proti solncu, klonejo k zemlji, stegujejo se za vlago, privijajo se k oporam — moramo sklepati, da vendar le utegnejo imeti neke organe, s katerimi reagirajo na dražljaje, ki sprožijo to gibanje. Pri rastlinah so vsi gibi sicer zelo počasni, a pri nekaterih vendarle tako nagli, da se jim lahko sledi s prostim očesom.

Mimosa pudica, ki raste divja v Indiji, reagira na vnanje dražljaje tako naglo, da rabi za posamezne gibe samo nekaj trenutkov. Če se človek samo narahlo dotakne katerega izmed lističev njenih velikih pahljačastih listov, že se listič pobeši. Prav tako naglo mu slede tudi ostali in slednjič omahne

njegovem mnenju se zaradi ranjenja pri dražljaju zmanjša pritisk soka v rastlini, zaradi česar ohlapnejo one blazinice v kolenu, ki drže liste pokonci. Nekateri drugi prirodoslovci pa domnevajo, da gre za kemične dražljaje pri ranitvi rastline. Koncem koncev pa je učinek v obeh primerih enak. V obeh primerih utegne biti rastlinski sok tisti medij, ki prenaša dražljaje po celi rastlini in ki sproži one značilne gibe.

Proti takemu gledanju na mehanizem rastlin pa ugovarja pojav, ki so ga nedavno opazovali: Vnanji dražljaji se namreč po stebelu ne razširjajo samo navzgor, kakor tečejo sokovi, marveč tudi navzdol, tedaj proti toku. Poleg tega je čudno, da so dražljaji lahko povsem takega značaja, kakor pri živih bitjih in da na njih razširjanje vplivajo iste okoliščine, kakor na živalsko živčevje. V mrazu reagira rastlina počas-

neje ko v toplem, ali pa vobče ne. Omamna sredstva učinkujejo nanjo prav tako, kakor na živali. Kloroform in eter povzročita, da postane rastlina za dražljaje neobčutljiva in se nanje komaj še odzove, a strupi jo lahko napravijo za vedno neobčutljivo.

Naravoslovec Bose iz Kalkute poroča o nekaterih novih poskusih, ki jih je napravil na mimosi in pri čemer se je posluževal kot dražilnega sredstva električnega toka. Najprvo je dognal, da mimosa reagira na desetkrat slabjši električni tok, ki je potreben, da se živalsko živčevje nanj vobče odzove. O kakšni ranitvi rastline, ki jo večina drugih učenjakov jemlje za podlago svojim hipotezam o živčevju rastlin, pri Bosejevih poskusih seveda ne more biti govora. Sicer sta pa v novejšem času tudi dva angleška prirodoslovca opazila na rastlinah nekatere pojave, ki so veljali poprej kot značilni za delovanje živčevja pri živalih.

Bose je dalje dognal, da se mimosa že eno šeststotinko sekunde po dražljanju odzove nanj s posebno reakcijo — s kakšnim karakterističnim gibom. Ako je dražljaj večkrat ponovil, je opazil, da se rastlina utruja prav tako, kakor žival in da na vsak naslednji dražljaj odgovarja že nekoliko počasneje. Ako je potem rastlino pustil vsaj pol ure pri miru, je utrujenost zopet izginila.

Dražljaji se razširjajo — kakor je izračunil — z brzino 400 mm v sekundi po rastlini; tedaj hitreje, kakor pri nizko organiziranih, a počasneje, kakor pri visoko organiziranih živalih. Dražljaji se navzgor in navzdol razširjajo enako naglo, in štirikrat hitreje, kakor teče rastlinski sok po stebelcih. Že pred Bosejem so dognali, da so reakcije pri živalih različne, če teče električni tok po živčevju v tej ali pa v obratni smeri. Popolnoma enako odzivanje na električni tok pa je Bose sedaj ugotovil tudi pri mimosi.

Pri živalih razlikujemo senzibilne živce, ki vodijo dražljaje k možganom in motorične živce, ki vodijo povelja iz možganov k posameznim mišicam, da se raztezajo ali krčijo. Bose je sedaj ugotovil tudi pri mimosi senzibilne in motorične poti, po katerih se širijo dražljaji. Te poti potekajo po ličju, in sicer tako, da so senzibilne poti v notranjih, motorične pa v zunanjih plasteh

ličja. To živčno staničevje — če ga smemo tako imenovati — je moči ločiti od drugega staničevja prav tako, kakor pri živalih, s posebnimi metodami barvanja. Na isti način je mogoče vidno napraviti tudi mišičevje pri živalih, oziroma kolenca pri rastlinah, ki se v barvah ostro ločijo od neaktivnega staničevja. Bose je tudi dognal, da tečejo v listnih stebelcih mimosse štiri živčna vlakna v kolence, ki je tudi štiridelno — sestavljeno tako rekoč iz štirih posameznih blazinic, ki vsaka med njimi opravlja drugo delo. Po katerem izmed štirih živčnih vlaken pride sedaj kak vnanji dražljaj, tista blazinica se tudi skrči. Če se sreča več dražljajev, se skrčijo vse štiri blazinice hkrati in na ta način se list lahko zvija in pregiblje na vse strani.

Kadar se kak list mimosse povesi, tedaj zavzame povsem takšno lego, kakor jo ima navadno ponoči. To se Boseju ni videlo brez vzroka in vprašal se je, kakšen biološki pomen bi utegnil imeti za rastlino tak mirujoči položaj, da se rastlina povrača vanj tudi podnevi, ako jo zmotijo zunanji dražljaji. V »spečem« položaju se mimosa vidi samo kot neznačajna betev, ki ne obrača nase nikakršne pozornosti. Bose domneva, da se s tem rastlina ščiti pred živalmi. — zlasti pred živino, ki se pase. Ako je njegova razlaga pravilna, bo mogoče ugotoviti šele po natančnejšem opazovanju teh prirodnih pojavov, za katere so se prirodoslovci začeli zanimati šele v novejšem času.

(Po »Umschau«)

POMLADNA BOLEZEN

Mnogi ljudje tožijo v prvi pomladi, da so pobiti, utrujeni, da jih boli glava in podobno; včasih se pojavi s tem v zvezi krvavenje dlesne. Po raziskavanju hamburškega profesorja Brauerja gre v tem primeru za lažje primere tako zvanega skorbuta. Vzrok je preveliko uživanje konzervirane hrane in nezadostno uživanje priskega sočivja in predvsem presnega sadja. Novo sočivje je ob tem času za večino orebivalstva predrago, sadje je takisto redko, a sila neznačajne količine antiskorbutnega vitamina, ki se še nahaja v konzerviranem sočivju, se z drugim kuhanjem docela uničijo. Ta bolezen, ki jo imenuje prof Bauer »pomladna avitaminoza«, nastopa najpogosteje v aprilu in maju. Lahko se kmalu ozdravi, če dajemo bolniku večje množine sadja in citronovega soka.

Rudolf Nußbaum

Možu naproti

Karolina je stala v svilenih nogavicah in ličnih nizkih čeveljčkih pred zrcalom svoje hotelske spalnice in se je neino pogovarjala s samo seboj. Flina batistna košuljica ji je kakor dih legala ob vitkem mladem telesu, boječe se izmikaje napetim oblinam, kakor da bi se ne čutila dovolj močne, da bi služila kipeči sili za ovoj. Sanjavo je opazovala Karolina svojo telesnost in se je jedva zavestno smehljala sliki v zrcalu, ki so ji dajali beli gorski vrhovi in temno modro nebo prečuden okvir. Medleče je pretegnila roke, dražestne črne roke, ki bi že same s svojo mehkostjo in umetniško izklesanostjo našle marsikakega navdušenega ljubitelja.

Potrkalo je. V vratih se je pojavila sobarica.

— Gospodična, vaša mati vas prosi, da se nekoliko požurite.

— Povejte, prosim, moji mami, naj gre kar sama z očetom. Recite ji, da me boli glava.

Karolina je v gorah spala v isti sobi z materjo in je bila vesela, da bo nekaj časa sama. Mati je bila že pred pol ure šla k zajtrku, potem ko si je po temeljiti pripravi uredila toaleta. Tam so ležali in stali čopi za pudranje, esencije, črtala za ustnice in obrvi, navijalniki za lase in igle, zaponke, doze za kremo — kakor čopiči, barve, tube in lopatice prizadevnega slikarja — mnogoterno tvorivo za pobijanje negalantnega razdiralnega stremljenja Časa.

Čez dobre četrť ure je bila Karolina napravljena. Nekoliko visokomerno je vrgla svojo plavolaso dečjo glavico nazaj in se poslednjič pogledala v laskajočem se zrcalu. Videla se je »allright«, le ustnice so se ji zdele blede. Tedaj je iznenada segla po rdečem črtalu in si nadejala nekoliko krvne barve. Začudila se je sama sebi prvi mah, potlej pa se je zazdela še pikantnejša. Hlastno je smuknila skozi vrata in potem dol po stopnicah, kjer je v trenutku pregledala obednico. Roditelja sta bila že pozajtrkovala in odšla. Karolini je bila za tedanje razpoloženje najbolj primerna črna kava. Misli, ki so se kuhale v njeni glavici, niso potrebovale nobene družbe, razen morda družbe onega mladega gospoda, v čigar vprašujoče oči je bila že nekajkrat zatopila pogled.

Res je spet stal na pragu malega poštnega urada in pregledoval ovitke dospelih pisem. Tako ga je večkrat opazovala in je vedela, da bo zdaj plezal po strmi in samotni gozdni stezi v hrib in se tam nemoten zatopil v korespondenco. Da ni bil docela mlačen nasproti njej, je menila, da je čitala v zvezdah njegovih prijaznih oči. Toda doslej še ni prišlo do kakega zblizanja, niti ne do pozdrava. Ali se je bal? Ali mu je bila premlada, prenepomembna? Njeno srce, še neizkušeno v ljubavnih stvareh, je čutilo močno napetost in se je skušalo osvoboditi. Danes se je sama sebi zdela trdna, dovolj pogumna, da prime Amorja, porednega dečaka, za ušesa, če bi hotel...

Karolina je bila neopazeno odhitela pred zložno stopajočim in marno čitajočim tujcem po gozdni poti in je bila zmerom en ovinek nad njim. Zdaj je jela stopati počasneje. Razdalja med njima se je krčila in kmalu je začutila, da je mož, ki bi tako rada govorila z njim, tik za njo. Postal je nekaj tesno pri duši. Zato je težko reči, ali ji je robec, ki je padel na tla, zdrsnil iz torbice od resničnega vznemirjenja, ali pa je bila vsem mogočim stvarjem služega stvarca, ki jo sicer rabimo za nos, spet enkrat poslana na pot zato, da opravi diplomatsko duševno akcijo. Skratka, beli ptiček iz blaga je nevede za njo stopajočemu gospodu razvezal jezik. Zaželjena zveza je bila dosežena.

— Spoštovana gospodična, prosim, vzemite me s seboj! S temi besedami ji je ponudil, ko se je obrnila, čipkasti robec.

— O, hvala vam! Kako ste dobri! — Lahna rdečica ji je preletela lice in v zadregi se je nasmehnila.

— Zdi se mi, da sem vas že nekajkrat videl, gospodična.

— Res? Ne spomnim se.

Zakaj laže, je pomislil vznemoljen. Zakaj lažem, je bila tudi njej neprijetna misel. Ali se ji je beseda prav tako izmuznila kakor prej robec?

— Mislim, da se ne motim, gospodična. Jedva vidno se je nasmehnil.

— Razumem, da me niste opazili. Zato sem tem bolj vesel, da ste mi pravkar dali priliko, da se seznanim z vami. Seveda, če vam samota ni...

— Rada sem sama.

— V vaši mladosti? Pri tej krasni opremi, ki vam jo je mati narava položila na pot življenja?

— Prilizovalcev ne maram.

— Še manj pa gotovo lažnivce! In moral bi lagati ali pa biti iz trdega lesa, če bi rekel kaj drugega ali vobče ničesar. Besede naj bodo odkrite kot oko! Vaša pojava mi je vzbudila pozornost. Opazoval sem vas. Z vso resnostjo in dopadajenjem. Nekako tako, kakor zmerom gledam, hodim in ljubim krajino pod nogami ž njeno tiho, domačo stezo. Toda —

Premolknil je.

— No? Kaj »Toda«? — Gorela je od radovednosti.

— Toda, je nadaljeval živahno, oprostite mi, prosim, moje prostodušne besede! Kakor me moti tistile brzoglavni drog med zelenimi drevesi, ker emlje sikli prirodnost, tako mi je nekoliko neščečna umetna rdečina, ki vam — skoro bi rekel — žari na lepih ustnih. Pa bi ne bilo prav, da bi se vam roga! Za mene je to — majhna, solmčna pega!

Karolina se je ugriznila v pohvaljene in hkratu sramočene ustnice. Obraz se ji je znova pordečil, toda to pot bolj od jeze in le malo od zadrege. Srdila se je na črtalo, ki jo je zapečalo, da se je »olepšala«, pa tudi na njegovo lastnico gospo mater, pri kateri je videla, čemu služi, in ne najmanj na tujega gospoda, ki je bil toli neotesan, da ji je kaj takega rekel. Predstavljala si ga je drugačnega.

— Predrznosti vam ne nedostaja, gopod! je naposled z muko našla odgovor. Vaša opazka meji že skoro na negram —

Odsekala je. Izraz ji je bil vendarle preoster.

— Kar izgovorite, če hočete protiravati v drugo smer, ko ste me prej nazvali prilizovalca! Nikakor vas nisem hotel žaliti, spoštovana gospodična. Kaj bi tudi bilo meni mar, kaj počenjate privatim. Kakor hitro pa se javno sprehajate, sodite nekako v naravo, v pokrajino, v kateri bega moje oko občuduje, a ne nekritično. Čemu umetno prevleko na mladostno svežo ustne? Odveč je, dozdevno lepotilo prav tako ni potrebno prometu kakor ne sivji leseni drog, ki sem vam ga prej pokazal.

Karolina je postala. Užajenjo se je obrnila stran.

— Ne srdite se name! so prosile zdaj njegove besede in pogledi. Nisem vam rekel tega, da bi vas razjezil. Nasprotno! V najslabšem je bilo moje govorjenje nespretno, neprevidno. Ne kaznujte me, prosim, zato. Če želite, sem vas seveda pripraviljen takoj zapustiti, čeprav bi rad, zelo rad...

Tisti trenutek ga je Karolina iznenada zgrabila za zapestje. »Pojdite, hitro, pojdite!« Brezvoljno se ji je dal vleči nekaj korakov ter ji potem sledil v jelkovo goščavo. Bi'a je plašna in vznemirjena. Hitela sta naprej, kakor bi jima bili roparji za petami. Naposled se je Karolina ustavila. Oči so ji nemirno švigale. Prsa so ji valovala. Razpuščen lasje so ji dajali nekaj divjega, ob čigar pogledu bi si težko kateri možki, ki mu kri še poje veselo pesem, ohranil mirnost. Manjkalo je samo še kopja z železno ostjo — potem bi bila slika prave Amazonke popolna.

Onemel nad zagonetnim ponašanjem v mladostnih dražestih neodoljivo zapeljivega, vse čute zamamljujočega bitja, se je mladi mož prijel za srce in jo pogledal, kakor bi hotel reči: »Vrzi kopje, rami me, ubij me! S teboj se smrtnik, ki sem jaz, ne more boriti!« Izenada ga je premagalo: s trepečoimi rokami je objel njeno očarljivo telo in potopil pogled v njene oči, ki so napeto in divje nemo prosile odgovora. Ali je bila že ljubezen, kar je gorelo v njegovih očeh?

Tedaj se je kakor v odgovor začul s poti kričav ženski glas.

— Saj to bi utegnila biti Karolina! — Karolina!

Nikakega odziva ni bilo na — materin poziv.

Ko so se glasovi roditeljev izgubili, se je Karolina izmučena vrgla na mahovita tla in tovariš njene samote je pripravil njeni lepi glavici udobno in čedno ležišče v višini svojih oči. Blaženo je počivala njena glavica na njegovih rokah, toda ko se je le pregloboko sklonil k njenim ustnicam, ga je nagajivo zavrnila:

— Pazite! Neoprezni ste. Rdečilo utegne biti strupeno!

— Tedaj naj me zastrupi. Ali... Odločno je vzel njen mali robec, ki je bil že enkrat igral koristno vlogo, in ji je jel nežno brisati potrpežljive ustnice. Ona je lastnoročno dovršila delo in je osnažila izbokla vratca svojih ustec s

temeljnostjo, kakor bi sprejemala redkega gosta ali celo ženina v lepo očiščeni sobici.

Potlej je bilo nekaj časa vse tiho. Ptički so žvrgoleli od zadovoljstva nad

lepim dnevom. Samo glasen petelin v bližnji vasi je motil ubranost. Nad vse komičen je bil, zakaj neprestano je vpil, vsiljivo zategovaje poslednji zlog: »Karolina! Karolina!»

Teodor Billroth vzor sodobne kirurgije

Ob stoletnici rojstva velikega ranocelnika

Ranocelništvo je bilo znano že stari Egipčanom. Iz zgodovine vemo, da so zdravniki spremljali vojščake na bojnih pohodih ter izvrševali na ra-

njenih potrebne operacije. Takisto ali morda še bolj je bila ta stroka znana Indom, ki so celo zapustili knjigo o zdravstvu z naslovom »Ayurveda«. Vendar so nam tudi v tem pogledu mnogo bližji Grki s svojim Hipokratom; za njegovega časa se je zdravniška veda na Grškem bujno razcvela. Vendar velja opomniti, da je bilo zdravstvo v tedanjih časih kaj primitivno; ranocelniki so imeli zelo omejen delokrog in so po večini naravnavali kostolome, kjer so bili res izredno spretni. Šele pozneje, ko se pojavijo v zgodovini Rimljani, čujemo o plastičnih operaci-

jah, in sicer v prvem stoletju po Kr. Potem je razvoj ranocelništva za dolgo zaspal, zlasti ker je pogrešal preciznega znanja o anatomiji. Z invazijo Arabcev na jugozapadu Evrope se je tudi medicinsko udejstvovanje poživilo, vendar je kirurgija še vedno nekam zao-stajala. In to v prvi vrsti zaradi arabskih verskih predsodkov. Mesto noža so se njihovi zdravniki rajši posluževali razbeljenega železa. Ta metoda je trajala v ranocelništvu nekako do 10. veka, nakar je prevzela vodstvo v medicini Italija.

Največji napredek zaznamuje medicina in posebno kirurgija v novejši dobi, ko je tako rekoč zmagala nad infekcijskimi procesi nastajajočimi zaradi odprtih ran. Dokler ni imelo zdravstvo tega obrambnega sredstva v rokah, so operiranci umirali trumoma. Lord Lister, zaslužni Anglež, je uvedel antiseptično obvezo. Ta pripomoček je v srednji Evropi izpopolnil z genialnim pogledom na stvar sloviti kirurg Teodor Billroth, ki se je rodil dne 26. aprila 1829. na Ružani in je umrl dne 6. februarja 1894. v Opatiji.

Dve iznajdbi sta bili, ki sta sredi prošlega stoletja pripomogli k prospehu ranocelništva: mikroskop in narkoza. S pomočjo drobnogleda je bilo zdravniku mogoče določiti bistvo vročice, povzročene po ranah; s pomočjo narkoze pa je bila omogočena moderna umetnost operiranja.

Takrat je živel Billroth. Na Dunaj je prišel, ko mu je bilo osem in trideset let. Dunaj je že tedaj užival velik sloves izbornega mesta, razpolagajočega z zdravniškimi kapacitetami. Dunajska medicinska šola je bila svetovno znana, k čemer ni malo pripomogla naredba tedanjega vladarja cesarja Jožefa, da se mora vsak v bolnici preminuli mrlič obducirati. Možnost korektur za napačne diagnoze je bila podana, kajti zdravniki so se na napakah učili pra-

vilnega diagnosticiranja bolezni. Takrat se je tudi silno razvila nova medicinska panoga — patološka anatomija.

Billroth je tedaj prišel baš o pravem času. Njegov nastop je bil za razvoj kirurgije velepomemben. Pred njim ni bilo dopustno priznati napake, ki so jih zdravniki zagrešili med zdravljenjem. Če se ni kaj ujemalo, se je nepravilnost zamolčala in stvar je bila rešena. Billroth pa se je tej metodi z vso odločnostjo uprl in je postavil tudi v zdravniški praksi resnico na prestol. S tem je dal zdravilstvu močan poudarek etike.

Potem, ko so veliki dobrotniki človeštva: Pasteur, Koch in Lister odkrili pomen mikroskopsko majhnih organizmov, ki povzročajo vnetje ran, je šele napravil Billroth svoj prvi veliki korak v ranocelniški stroki. Čim se je razvedelo o velikih uspehih Angleža Listra, je poslal Billroth enega izmed svojih asistentov na Angleško, da je opazoval Listrovo metodo. Ko se je vrnil na Dunaj, je Billroth pridobitev sprejel, toda je obenem poenostavil in izboljšal. Sprejel je samo Listrov princip antiseptičnega postopka, ki se je pozneje spremenil v enostavno asepso.

Kot posebna zasluga se šteje v Billrothovi praksi stitpacija krhla (goltanca), prva resekcija želodca in prvi poskus operacije na črevesih. Bil je prvi, ki se je upal z nožem nad golšo in jo radikalno odpravil, in tudi prvi, ki je imel poguma izvrševati operacije v spodnjem delu života, ki spada že v delokrog ginekologije.

S svojo neizmerno ingenioznostjo je rešil življenje marsikomu, ki se je smatral za izgubljenega, a se je srčno zapunal njegovi spretnosti. Storil pa je še mnogo več. Ker ni bil samo kirurg, ampak tudi človek, in sicer human mož, je porabil svoje organizatorične sposobno-

sti tudi za oskrbo bolnikov. Institucija bolničark je njegovo delo. Neprestano je razmišljal, kako bi pacientu olajšal položaj. Napisal je knjigo o pomoči za bolnike, ki je postala temeljno delo za vse tiste, ki so se hoteli posvetiti bolničarskemu in strežniškemu poklicu. Podrl je predsodke, da je strežniški poklic poniževalen in manjvreden in ga povzdignil nad druge poklice, ker zahteva ogromno zatajevanja in resnične ljubezni ter požrtvovalnosti do bližnjega.

Poleg vsega tega je bil Billroth navdušen prijatelj glasbe. Muzika ga je naravnost posvečevala. Sam je zapisal o njej: »Glasba je tisti svet, v katerem se počutim popolnoma srečnega.« Tesno prijateljstvo ga je vezalo z romantičkom Brahmsom. Njemu, oziroma njegovim skladbam na ljubo se je izuril za spretnega violinista. O glasbi pa je tudi pisal, in sicer v esejih.

V življenju Billroth ni bil tesnosrčen človek. Užival ga je s polno paro. Korrespondenca odpira tozadevno zelo zanimive perspektive v njegovo pojmovanje sodobnosti in okolice. »Če ne bi zahajal v gledališče, na koncerte in plese,« piše l. 1869, prof. Esnarschu, »bi mi šlo lahko boljše. Toda tega užitka si ne smem prikrajšati, ker me drugače mine veselje do dela ...«

L. 1889, pa piše Eiselsbergu na Dunaj: »Majhno okence v naravo je mnogo zanimivejše kakor velik pogled v človeško družbo. Potrudite se, da najdete sami, ali pa s Paltaufom skupaj karcinomov (rakov) mikrob. Ne oddaljite se od bakteriologije, ona je bodočnost patologije.«

L. 1894, je ležal bolan v Opatiji. Srce mu je zalila tolšča in to je bil vzrok njegove smrti. Z njim je legel v grob eden največjih dobrotnikov človeštva, gotovo pa tudi najznamenitejši kirurg svoje dobe.

POKLICI PREZIDENTOV

Društveno življenje postaja bolj in bolj zamotano vsak dan zahteva od državljanov novega znanja. Zato je Hoover kakor nalašč za predsednika Zedinjenih držav. Bil je namreč inženjer, upravitelj, troovec, poljedelec. V najmodernejših vprašanih je na višku; najbolj perečih ekonomskih problemov se je lotil. Dolej je bilo od 30 predsebnikov 20 odvetnikov: John Adams, Jefferson, Madison, Monroe, John Quincy, Adams, Jackson, Van Buren, Har-

rison, Tyler, Polk, Fillmore, Pierce, Buchanan, Lincoln, Hayes, Garfield, Arthur, Cleveland, Harrison, Mac Kinley, Taft, Wilson, Coolidge. Seveda so se po strani bavili že z drugimi stvarmi. Johnson je bil krojač, akoprav tudi zakonodajec. Taylor in Grant sta bila vojaka. Roosevelt publicist in postavodajalec. Harding je bil založnik in obenem pravnik. Washington se lahko šteje med inženierje, vendar je bil iz drugačne dobe kot Herbert Hoover, ki je izredno opremljen za svoje zvanje.

Ustne

Tudi ustne so kos prečudne dežele kakor so popki, roke, cvetni prah, solnčni kolobarčki in ptičje perje.

Po svojem namenu so vhod v usta, do glasu, v pljuča, želodec, do krvi; one so predgradje človeka, del njegove praktične strani. One pritezajo snovni svet, ki je zunaj, v človeka, med njima pa odhajajo venkaj kriki, smeh, petje, molitve in kletvice, veličastne misli pa mračna miselna in srčna nesnaga, potlej jih oblikujejo mimo idoč, in tako napovedujejo nalik izhopeni poti v krajini smer, ki je v človeku — da, pogosto napovedujeta njih nema in upadla ali deviško zelena tira bistvo osebe prepričevalneje od vseh zatrjevanj, ki uteko iz ust.

Že anatomsko sta ustni vzvišeni. Ležita na melkem, zelo gibkem mišičnem svitku, ki obročasto obdaja ustno špranjo in jo omejuje v globino. Ta ven potisnjeni in premakljivi obroč, ki je mimozno občutljiv za sleherni dotik, je znak sesalcev, toda o ustnicah govorimo vendarle samo pri človeku. Vzrok je ta, da živalskim ustnim špranjem nedostaja rdečega, navzven upognjenega sluzničnega robu. Z njim jim nedostaja anatomsko zelo malo, fiziognomsko pa zelo mnogo. Zakaj manjka jim onega bleščečega, na rano spominjajočega, vedno nekoliko vlažnega znamenja, ki je rožnato pritisnjeno na človeški obraz in ki že s samo navzočnostjo napravi, da se barve polti, zob, las in oči zbirajo okrog ust kakor okoli središča in nam govore, kakor barve v razkazujočem se nam cvetu. Saj se pa tudi ne pomišljamo čitati s človeškega obraza čisto tako kot z gibkega cvetovja in nas kakor čebele v zelenju — vsaj za časek in od daleč — oni obrazi najlaglje ulove, ki jim ustna rdečica najizraziteje gori. Zakaj rdeče je barva življenja, ker je barva krvi in s tem odraz veselja, moči in čutnih radosti. Rdeče je zdravje, žar, mladost, sok, vedrost in nagon po udejstvovanju, je znak preobilice in kipeče življenske sile. Bledordeče je medlokrvno, slabotno, izžito, bolehalo in bolno — blede ustne so zmerom sumljive kakor nežno in občutljivo dete, ki se mu ne upamo prisoditi odvišne toplote, in mu ni lahko vzdržati preizkušnja, kadar merimo odlike neugnanosti in robate mesene mili-

ne. — Ta razlaga ustničnega izražanja je vsakemu nagonsko položena v kri, velja pa le za belokožna plemena. Zakaj prirodna barva ustnen temnokožnih ljudstev je topa rjavovijoličasta, ker rožna barvila skozi tenko ustnično tenčico kri le medlo naznačujejo. Zato tudi take ustne našega občutja tako slastno ne mikajo.

Toda ustne niso samo barvasti izveski elementarne življenske sile — one imajo tudi obliko in nam ž njo govore še na drugi način. Na žalost pridemo pri tem na polje, ki je kdo ve zakaj zelo zanemarijeno. Sistematičnih raziskovanj o temeljnih oblikah ustnen je namreč do danes tako malo kakor o temeljnih oblikah rok. Reči pa smemo vendarle, da se dá individualno oblikovno bogastvo tega organa — vzlic neizčrpnosti njegovih variant — morda le uvrstiti v dve tipični oblikovini, ki veljata za vse barvne odtenke polti. Eden teh dveh konstitucijskih (zato tudi podedljivih) tipov je karakteriziran s tem, da ima ona ozka mejna črta, ki v njej rdeče polje zgornje ustne prehaja v kožo telesa, obliko okroglega otroškega loka, ki si ga napraviš, če zvežeš z vrvo oba konca napete leskove šibe. Ta okrogli lok je tudi spodnje ustne temeljna oblika. Taka usta se vedno vidijo primitivna; skoro vselej jih spremljata ozki ustni ter spominjajo na opico ali želvo.

Pri drugem tipu je zgornja ustna bogateje razčlenjena; njen mejni rob nalikuje Amorjevemu loku, ki je v sredi ulomljen, obakraj uloma pa izkrožen navzven in navzgor. Stopnjo izkrožitve določuje globina in širina žleha, ki teče od hriplja k zgornji ustnici. Ta žleb je včasih docela zadelan; takrat se tip Amorjevega loka približa tipu okroglega loka. Včasih pa je tudi zelo razvit in navzpod lahko razširjen: tak Amorjev lok učinkuje zelo napeto in nad vse lepo.

Znotraj teh dveh osnovnih tipov so še nadaljnje oblikovne stopnje, ki so utegnile nastati s prepletajočih se v posameznih krvnih skupinah podedujejo. Tako so n. pr. principijelno majhna in principijelno velika usta, poznamo — pri vseh ljudstvih — usta z ozkimi ustnicami, ki jih jedva zaznaš, in usta s širokimi in bohotnimi, mogoč-

no navzgor in navzdol zavitim, malone blaziničastimi ustnicami. A tudi vmesnih tvorb, ki se zde nekakj mešani tipi ali pa prehodi med blaziničasto in ozko obliko, skoro ne moremo vzeti kot takih, nego kažejo na samostojne in podedljive oblikovne enote.

V teh razmotrivanjih nismo še nobe ne rekli o izraznosti ustnic, o njih udeležbi pri menjavajoči se mimiki in o osebnem značaju, ki ga z leti dobe ustnice slehernega človeka. Tudi to so tri zelo bogata poglavja. Zakaj ustni stastisti organ, ki ju človek, ko stopi v življenje, najprej rabi, če hoče priti v stik z zunanjim svetom. Novorojeno dete odpre usta, bevsne nekoliko in sklene ustni nad onim mehkim mesenim čepkom, ki tiči na maternih prsih. Nihče ni majcenemu bitju povedal, da je prsna bradavica nekaj, kjer lahko sesa; tudi mu ni nihče povedal, kako naj ravna, da pride tej kupici do dna. Pa se vendar novorojenče vede, kakor da bi imelo za seboj najmanj ljudskovisokošolski tečaj o nauku o prehrani in molži in kakor da bi imelo pred seboj odprto knjigo najbolj zapletenih problemov praktične življenske modrosti.

Kasneje, še v plenicali, se ustnice nauče smehljanja, od dobrodušnosti se oblé, se šobijo od radovednosti in mlaškajo od sitosti in zadovoljstva. Preden se vlijejo solze, se pesimistično pobesita ustna kota; kadar le predolgo leži v mokrih plenicali in jih vzlic vsemu kričanju nihče ne pride premenjat, sune spodnja ustnica naprej kakor prazen predal; od ugodja pa se ustnici nalik dvema poležuhoma vležeta rdeče, napeto in leno pred usta. Toda vse ono, kar v tej prvi dobi življenja deluje na njih, ju giblje in vodi njune gibe, je docela podzavestno, mogočno, nejasno in nedoumljivo.

Pozneje se ustnici trudita še bolj. Z vneto se borita z mesom, da najdeta pravo pozo, če želi srce izgovoriti »A«, »E« ali »U«, »R« ali »S«. Tedaj začne podzavestni in zgolj razpoloženski element, ki je v človeku, izgubljati samovlado nad kraljestvom ustnic, in tako prideta stopnjema v roke onega obdelovalca, ki ju preuredi za življenje, ju izšola in disciplinira — v mislih imam duhá, ki energično in smotreno ravna v človeku in ga izobličí do poslednjega koticčka in okraska. Duhu uspe zavladati nad njima in ju vzgojiti do sebi:

tedaj postaneta ustnici sosedi čela, lobanje in brazd, ki sta vrezani med očmi. Ali pa se mora duh odpovedati uklonitvi ust, ker prevladuje v človeku druga melodija: tedaj postaneta sosedi žvečilnega instrumenta in mašinerija za prebavljanje ali aparata za glasove ali srca ali živcev, mnogokrat tudi spodnjega sveta in se včasí celo kar najtesneje okleneta najspodnjih nadstropij. Primerov za vsako teh preobrazitev otroške ustnične gosenice zdaj v krilato žuželko, zdaj v mrčes brez kril in domišljije, dobiš malone vselej, kadar pohajaš po ulicah. Tu vidiš optimista, vedro dušo, ki ji gre zmerom na smeh; od izdatnega smejanja sta se mu ustna kota upognila navzgor, neštetokrat ponovljen gib mu je na obrazu otrpnil. Tam spet je človek, čigar izraz ima vedno nekaj svežega in otroškega, ker sega lahko naprej potisnjena zgornja ustna čez spodnjo kakor strešica; za njim pa vidiš strah vseh strahov, krasnoslovca, čigar ustnici sta ož večnega kljunobrusja pošvedrani nalik dvojici klateževih čevljev: tudi zdaj mu teče jezik in goni staroznano, za vse prilike uglašeno pesem, ki ne pove ničesar — vsi to vedo, samo on ne. Rad se tudi ognem premajhnih ust — iz njih pristopica vselej črviček, pogosto pretenციjozen in zlatkan, našopirjen, druge škode ne naredi; često je plehkost ali pa tudi kača, ali pa imaš posla z domišljavim, vrhu tega še bedastim mravlježerom iz tercijarne dobe, ki bi ga rajši videl v zooloških vrtih kakor v krogu ljudi, ki ž njimi občuješ. Pa mi je že ljubši pojeduh in požeruh s tolstimi ustnicami mehkužcev, ali mož, za čigar ustnicami domuje lev, žival z grivo, glavo gledališkega junaka in velikim rjovenjem — kdo ga še ni srečal? Tudi oni strešni kap, po čigar žlebovju teče zmerom umazanarija, kadar ni slučajno suh, mi je dražji od ozkogobčnega mravljinčarja, in dober prijatelj sem tudi v vse dobre stvari življenja uprim ustom, v katerih enem kotu visi osje gnezdo ali kaj drugega bodečega, med tem ko cvete v drugem kotu kakor na tratici, na kateri se zbirajo cvetke vseh letnih časov. Na nekaterih ustnicah cvete celo v obeh kotih in okoli njiju — o takih ustnicah mi ni treba govoriti nikomur, ki ima zmisla za lepe vrtove in v katerih se rad mudiš kot posestnik ali kot domačin. Zakaj tudi te lepe in dovršene tvorbe izvirajo od enega tvorca, ki se v zmiselnih znakih

razodeva našemu čuvstvu, ne da bi se kdaj popolnoma izdal.

Šele tedaj, ko lega na ustnici starost, jameta spet postajati v izvestni meri nekaj brezimmega, kakor sta bili v mla-

disti. Le da ju zdaj obroblja prah, pomešan z ovenelim listjem in ruševinami, in ne več zorna črta, ki nas opaja, ker njene barve toliko obetajo.

.....

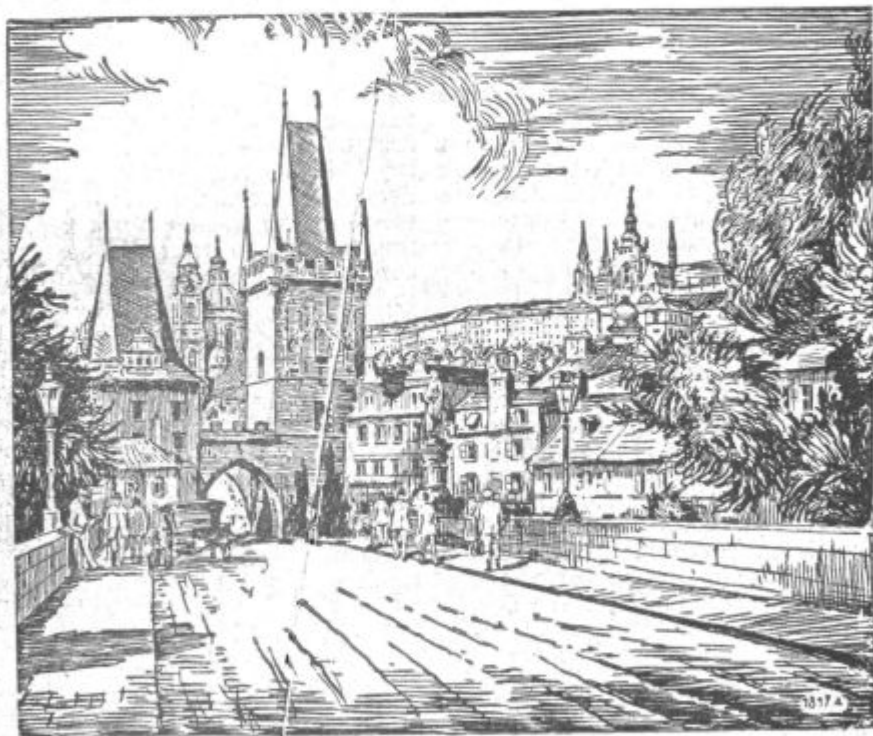
Dr. Josef Volf,

ravnatelj knjižnice Narodnega muzeja v Pragi.

Praški grad – priča češke zgodovine

Kdorkoli pride v Prago, se z ljubeznijo in občudovanjem zaustavi na pravljичnem razgledu, ki se mu odpira z obale reke Vltave, zlasti v trenutkih,

da poginemo mi in bodoči.« Ta svetnik je govoril češki jezik, ki se je v prejšnjih časih kajkrat imenoval »svetovlaclavski«.

Pogled s Karlovega mostu na Hradčane

ko se na zvonikih katedrale sv. Vida blešče zlati solnčni žarki. Letošnje slavnosti ob priliki tisočletnice smrti češkega kneza sv. Vencislava ali Vaclava, bodo sigurno privabile od blizu in daleč neštete stotisoče posetnikov, da se poklonijo lepoti Prage in spominu njenega svetnika. »dediča češke dežele«, ki ga je slavil češki narod v svojih najtemnejših dneh z znano pesmijo: »Ne daj,

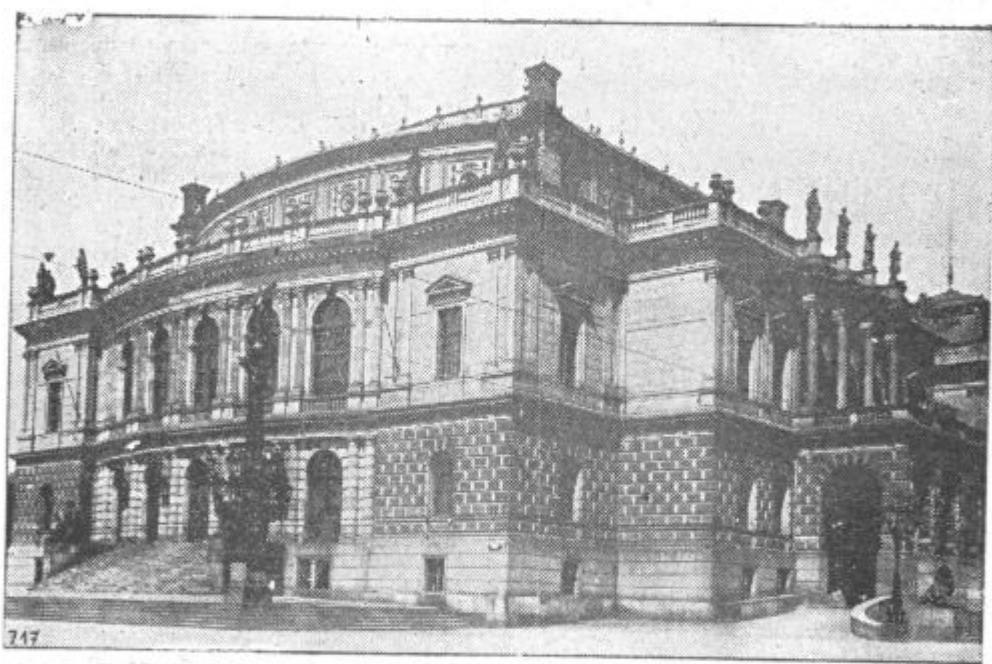
Z osebo sv. Vaclava je združena ustanovitev češke države; z njegovo državniško modrostjo je tesno spojena miroljubna politika, ki je skupna obojema češkima državama; nekdanji in sedanjí. Sv. Vaclav je naš najbolj narodni svetnik; njegova slika je često vodila češke polke v vojni metež, njegova himna jih je bodrila in sokolila, njegova viteška plemenitost je bila vzor mno-

gim češkimi plemičem. Po ljudskih izročilih počiva Vaclav s svojimi tovariši — vitezi v gori Blanik, vsekdar pripravljen vstati, kadar ga pokliče njegov narod na pomoč v sili in stiski. Temu svetniku torej, ki še danes navdihuje slikarje, kiparje in pesnike k čudovitim umotvorom, pripravlja ves češki narod brez razlike verskih in strankarskih nazorov proslavo, ki bo dostojna njegovega imena in slovesa.

★

Danes se zdi verjetno, da je trditev, češ, da je praški grad (Hradčane) ustanovila kneginja Libuša, samo lepa le-

popularnega češkega svetnika. Prebil je z narodom vred husitsko in pohusitsko dobo, ko so sloveča imena Jan Hus, Jan Zizka in Jan Rokycana vnela Prago, ki jo je hotel Zigmunt podjarmiti. Kralj Vladislav je dal gradu novo lepoto, slovečo Vladislavsko dvorano, ki je bila skozi stoletja priča najrazličnejših prizorov. L. 1541. ga je zadela prva nesreča: veliki požar. Kmalu nato je prišla druga: češki narod je bil prvič kaznovan z rablji, ker se je uprl novim gospodarjem Habsburgom, ki jih je sam poklical na svoj prestol. Habsburgi so imeli sedež tudi v Pragi in grad je dobil svetovni sloves za časa Rudolfa II.:

Parlament

genda, ki pa nima zgodovinskega jedra. Sele eden izmed prvih Přemislavcev je ustanovil v 2. polovici 9. stoletja na goli skrilovčevi skali knežji grad kot sedež vladajoče češke rodbine. Doba Karla IV. in Vladislava Jagiellonca je prinesla največje izpremembe, ki jih ni mogel docela uničiti niti požar l. 1541. Renesancijska doba in 17. stoletje sta dala gradu današnjo ustaljeno podobo.

Grad je posebno zaslovel za časa Karla IV., ki je zbral v katedrali sv. Vida, katero so začeli zidati še za časa sv. Vaclava, najrazličnejše spomine na

tukaj je ta vladar osredotočil dragocene zaklade umetnosti in starin, ki so bili v tistem času eden izmed svetovnih čudežev. Rokopisov, knjig, slik in kipov starega denarja, tkanin iz daljnih dežel — vsega tega je bilo v zakladnicah praškega gradu na pretek. S tem bogastvom se je kralj kaj rad bahal pred gosti iz tujih krajev. Danes je mnogo teh predragocenih rokopisov in knjig raztresenih po svetu; zlasti jih najdemo v švedskih knjižnicah. Blizu gradu je bila zvezdarna in knjižnica slavnega astronoma Tychona de Bra-

che, ki jo je Rudolf II. kupil, ne da bi jo tudi plačal. Pozneje je dovolil, da jo je astronom Kepler spravil na Dunaj.

Kmalu pa so nastopili najusodnejši dnevi za ves češki narod. Njegove može, ki so imeli dotlej v rokah deželno upravo, so vrgli skozi okno; na njihovo mesto je stopila nova vlada. Za kralja se je dal kronati Friderik iz Falskega. Njegov kalvinski pridigar je v svojem srboritem slikoborstvu opustošil cerkev sv. Vida, kar je vzbudilo v Pragi splošen odpor. Žalostnega dne 8. oktobra 1620. so se zbirale okoli Strakova in praškega gradu premagane in razkropljene čete stanovske vojske. Ljudstvo je verovalo, da je takrat nenadoma zasijala v lučeh cerkev sv. Vida in napovedala nesrečo. Grad je videl kmalu na to ubeg slabotnega kralja in staromestno morišče, kjer je sodil Ferdinand II. Množice češke evangeliške duhovščine so jokaje zapuščale Prago. Zaman so žene in otroci prosili milosti pri vladi Lichtensteina, ki je bil trši od kamena; njegov odgovor so bili vedno le prosluli »lichtensteinski konjeniki«, ki so gospodovali tako okrutno, da je bilo njihovo ime za cela stoletja prokletu. V teh težkih časih so visele s stolpov praškega gradu glave obsojenih rebelov, ki naj bi bile ljudstvu grozno svarilo, da se ne upira volji katoliških Habsburgov, vladarjev »po milosti božji«. Bili so to najsvetlejši dokazi krščanske ljubezni Ferdinanda II. Potomci eksulantov, ki so se zaradi ver in naroda preselili v tujino, so sicer sneli ta strašna znamenja, toda spomin na krvave dogodke ni nikdar več izginil iz češkega srca.

Grad je imel pomenljivo vlogo v tridesetletni vojni, bil pa je tudi priča njenih poslednjih viharjev: videl je, kako je švedska vojska zasedla »Malo stran« in se trudila, da dobi tudi staro mesto v svojo pest. Bil je priča novih razmer, ki so nastopile od prve preureditve po l. 1627, do ustanovitve c. kr. namestništva in naselitve višjih uradov v petdesetih letih 19. stoletja.

Kronanje cesarja Ferdinanda je vzbudilo v prebujajočem se češkem narodu nove nadeje, da grad ne bo več trdnjava sovražnosti do naroda, ki ga je zgradil, kakor je bil stoletja po Beli gori. Pod gradom se je jelo češko ljudstvo, prožeto z novimi literarnimi in kulturnimi gesli, zbirati k manifestacijam za svobodo, ki si jo je tolikanj za-

želelo po strahovladi avstrijskih valpetov. L. 1848. je slovanski kongres prvič zbral v Pragi zastopnike vseh Slovanov. Toda ni bilo treba dolgo čakati na reakcijo, Windschgrätz, ki se ni obotavljal, da bombardira Prago z gradu, je kmalu zopet strnil vse vajeti v svojih rokah. Majniška vstaja l. 1849. ni niti izbruhnila, a z njenimi udeleženci so vendar le napolnili ječe.

Toda Praga se ni dala več potlačiti. Njena stremljenja so šla zoper grad, a z namenom, da osvoje legendarni Libušin sedež za češko stvar — za svobodo in enakopravnost v državi. Po l. 1860. je to gibanje mogočno zraslo: doba taborov je vzbujala nove nadeje. Cesarjevi obiski niso mogli približati praških src habsburški misli in tudi bivanje prestolonaslednika Rudolfa v Pragi ni nič zaleglo. Češki narod je imel preveč izkušenj, da bi še dajal kaj na take reči. Često je bila Praga kaznovana z Dunaja, ali vedno so se upirali pogledi tja na Hradčane, h gradu in k Domu, čigar zvoniki so vsevdili bleščali v žarkih zahajajočega solnca in nenehoma obračali misli k ideji samostojne, svobodne češke države.

In Svoboda je prišla: rodila se je v krvi in bolečinah, da bi se češki narod za vse čase zavedel, s kakšnimi žrtvami je bila odkupljena. In Osvoboditelji, čigar prihod so napovedovala prerokovanja, je zasedel ono mesto, kjer je stoletja odločevala tuja roka o naši usodi. Prerokovanja Dobrovskega in Amerlinga, izrečena ali spisana v stanju navdihnenja, so se uresničila: Libušina Praga je postala svetovno mesto in češki narod enakopraven činitelj v zboru evropskih držav.

Praški grad s svetovidsko katedralo je priča nove sreče naroda, ki ga zdaj gleda z neskončnim spoštovanjem in ljubeznijo. Tajinstvena luč, ki jo je videla ljudska domišljija ob velikih trenutkih v oknih divne cerkve sv. Vida, se je zdaj preselila v okna gradu, v katerem vladajo Modrost, Sila in Lepota.

Ulrik Kollbrunner

Na Daljni vzhod

Port Said

Na stotine malih ladij šviga sem in tja po pristanišču. Čim smo se zasedrali, so se vsuli po stopnicah arabski nosači premoga z oglušujočim vpitjem. Življenje in vrvenje v pristanišču je nepopisno. Vsaka ladja, ki gre tod mimo, se ustavi v luki. Potniki izstopijo, nakupujejo spominke, obiskujejo restavracije in se zabavajo s prizori, ki se jim kažejo na ulici. Napol odrasla mladež, posebno dečki, lomijo vse jezike. Vsak se ponuja, da bi ti očistil čevlje.

Suez

Vstop ladje v Port Said je spremljal poseben ladjevoдец, ki nas je pozneje izročil drugemu tovarišu. Kljub vsem signalom, ki slepe oko s svojimi barvami, je nočna vožnja skozi Sueški prekop jako težavna. Žaromet na kljumu naše ladje je razsvetljeval okolico kakor solnce podnevi. Če smo se srečali s parnikom, ki ima enako razsvetljavo, je nastal tolik blišč, da je morje luči naravnost prevzelo gledalca.

Sueški prekop so v zadnjem času razširili in poglobili. Povsod vrtajo stroji in po vodi vidiš plavati nebroj ladij, prevažajočih kamene. Na teh ladjah so zaposleni Arabci.

Prekop ima svojo policijo, njeni stražniki bivajo v malih hišicah z oazami. Enoličen pogled, ki se potniku odpira v puščavo, poživlja živahna barva zelenic ob hišicah stražnikov. Drugače počiva tod okoli življenje. Le tu in tam uzreš kamelo, ki prenaša sladkorni trs. V objemu noči koraka čez peščene nasipe in se zdi fantastična kakor ogromen pav.

Skozi Rdeče morje

Pri odhodu ladij iz Sueškega prekopa in ob vstopu v Rdeče morje nalleti kapetan ladje na vsa mogoča znamenja, ki kažejo ladji pot naprej. Tam leži košček zemlje, dalje kipi proti nebu stolp. Mestoma se pokaže iz daljine plininski vršac, potem sreča pogled zopet visoko ogrodje, ki stoji na nabrežini opozarjajoč kapetana na opasnosti, ki prete njegovemu vozilu. Ponekod plavajo kar na vodi predmeti, ki svare

ladjeplovce pred nevarnostjo. Pod morsko gladino tod okoli kar mrgoli opasnih čeri in skal, ki lahko postanejo usodne za ladjo. Ponoči svetijo na posebno nevarnih mestih svetilniki ali gorijo ognji. Drugod vidiš zopet luč, ki se zdaj zdaj prižge in potem zopet ugasne. Tudi to pomeni, da se je treba čuvati nevarnosti. Razkošje barv pa je tudi v teh svarilnih napravah nepopisno bujno. Zdaj se utrne rdeča lučka, potem plava za njo zelena ali rumena. Kapetan ima spričo njih vedno dovolj opravka; s karto v roki daje povelja krmarju, da se izogiba pogubi.

Naša ladja plove nekaj časa tik afriške obale, pozneje zavije na odprto morje, da ni videti kopnine v nobeni smeri. Na višini Hodeide, kjer pa ne vidimo nobenih stolpov, se dvigajo ogromni gorski venci. Tu uspeva slovita kava, hi jo poznajo širom sveta. Kmalu krene ladja skozi morsko cesto Bab el Mandeb. Videli bomo jugozapadni del Arabije.

V južnem delu Rdečega morja leži nebroj otokov in otočičev, ob katere bijejo razpenjeni valovi. Galebi prhutajo nad njimi. Podoba je, kakor bi sedali nanje in se pozibavali na njih. Zunaj na odprtem morju pa jadrajo arabske jadrnice, ki postanejo čestokrat igračke viharja. Po cele tedne ne morejo v pristan; takrat se navadno zatekajo po pomoč k velikim parnikom, da jih preskrbe z živili in vodo.

Galebi v Adenskem zalivu so zelo krotki in domači. V gostih jatah krožijo nad našo ladjo. Če jim pasažirji ali kuharji vržejo ostanek kruha, krompirja ali mesa, pšičnejo strmo navzdol, pograbijo plen z nogami in se prav tako urno, kakor so se spustili na vodo, dvignejo v zrak, kjer razkosavajo hrano.

Na Indijskem oceanu

Kap Gvardafuj je sličen spečemu levu. Kmalu minemo gorat otok Sokotra. Njegovi vršaci segajo 1400 m visoko. Skoraj vedno so zamegljeni. In zdaj pride najzanimivejše: šest dni trajajoča vožnja na vodah Indijskega oceana.

* Indijski ocean je zelo samotni. Dolgo traja, da dosežemo Lakadive. Od tam plovemo cele tri dni do Colomba. To

mesto je prestolnica Ceylona, in največje njegovo пристanišče. Njegovi obrisi nas pozdravljajo že od daleč. V neskončni daljavi se rišejo ladje in nam

zemljo in vode, odlete v gostih jatah na tako zvaní Krokarski otok, kjer posedejo na veje dreves in prenočujejo. Seveda za vse ni prostora na vejah in za-

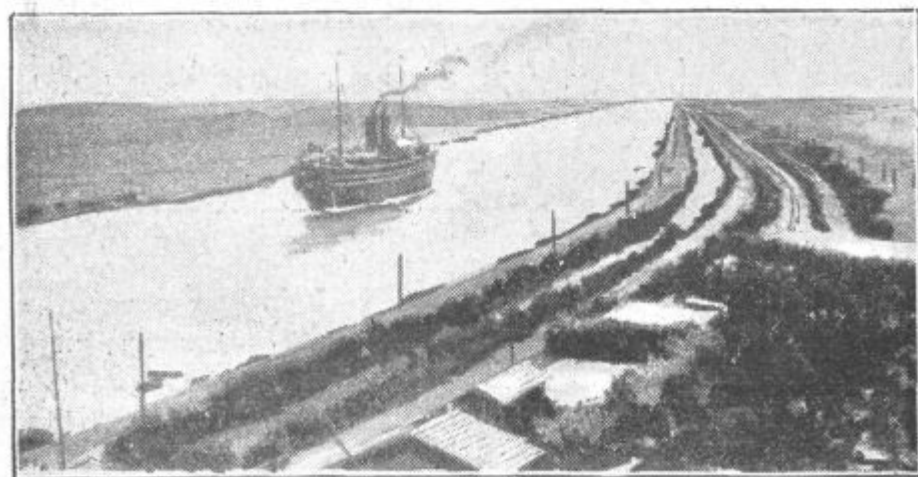
Port Said: Arabski del mesta

prihajajo naproti galebi. Za razliko od dosedanjih pristanišč pa moram povedati, da so tu med galebi pomešani krokari, ki kriče z zopernimi glasovi.

Indija je prepolna teh ptic, šteje jih na milijone, samo v Colombu jih je baje okrog tri sto tisoč. Ko leže mrak na

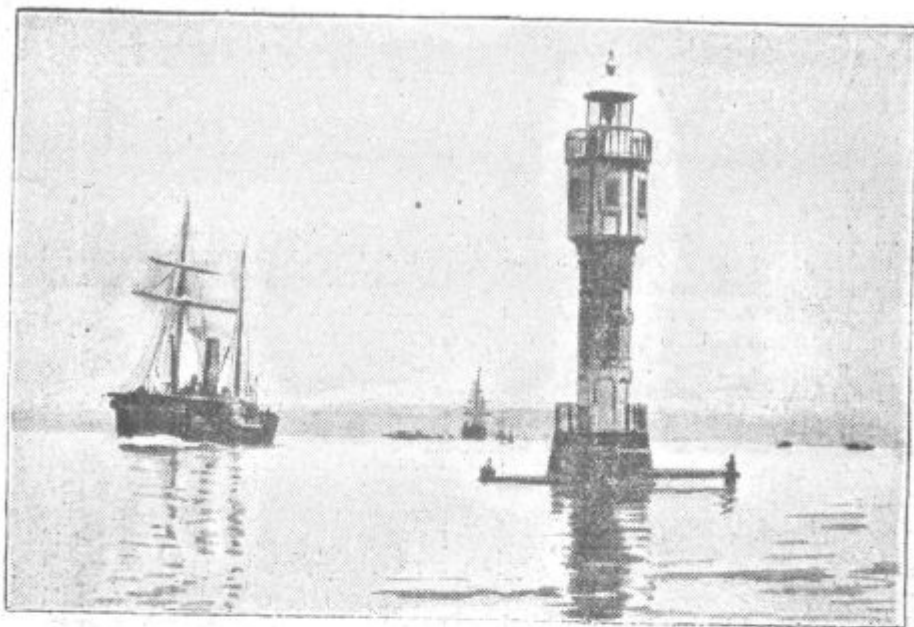
to jih ostane še mnogo v mestu, kjer vpijejo s svojimi hreščecimi grli.

Colombo je prehodna luka velike važnosti. Vsaka ladja, ki je namenjena v Zadnjo Indijo, na Kitajsko ali na Japonsko, vsak parnik, ki ima za cilj Nizozemsko Indijo ali Avstralijo, se ustavi

Sueški prekop

Svetilnik ob sueškem prekopu

v Colombu. Tu vidiš zastopnike vseh ljudskih plemen: rumeno- in rjavokožce, črnce in Azijate, Afričane in Avstralce, Singaleze, Tamile, Malajce, Mao-

re, Kitajce in zamorce kakor tudi mešanice vseh teh ras skupaj. Vsi kriče in se derejo, vsak po svoje. Vsak je obleden na poseben način, vsak nosi dru-

Aden

gačno odelo in drugačno pokrivalo. V luki so zasidrane ladje vseh dežel sveta. Pristanišče v Colombu je izborno. Priroda sama ga je zaščitila pred viharji od vseh strani. Vendar pa se na bregu visoki jezovi, zakaj kadar se dvigne monsun, brizgajo valovi tako visoko, da bi zalili večnadstropne hiše, če bi bile brez zaščite. Pred vhodom v luko je velik valolom, še bolj zunaj pa pozdravlja ladje morski svetilnik.

Posebnost tropskih morij je morska svetloba. Ure in ure lahko gledaš v valove in občuduješ njih spreminjanje. Kdor je prvič na morju, se morda prestraši in meni, da ladja gori. Vendar ni nikjer plamena. Valovi se svetlikajo sami od sebe in včasi zagori med njih brazdami naravnost žareča krogla. To je morski klobuk. Svetlikanje povzroča najrazličnejši morski prebivalci. Luč pa je včasi tako jarka, da lahko čitaš knjigo ob njej.

Mnoge potnike je zanimalo vedeti, kako nastane ta svetloba. Pojasnilo pravi, da sodelujejo pri tem procesu posebne živalice, celo nekateri vretenčarji in tudi ribe. Če začutijo te živali mehanično ugodje, za kar zadošča že sam pokret ladje, se zasvetijo. Med vožnjo sem napravil več takih poskusov. Spustil sem vodo v kopalno kad in res, ob stenah se je zasvetlikalo, kakor bi jih posul s solnčnimi biseri.

A ne le morje, v teh južnih predelih sveta daje tudi nebo tako poseben blišč, kakor ga ne opaziš nikjer v našem pasu. Število zvezd je neskončno, njih svetloba je nedopovedljiva. Najznačilnejši je vsekakor način, kako zvezde žarijo. Zgodi se, da ta ali ona trenutoma zatamni, kakor bi se utrnila ali izgubila — takoj nato pa se pojavi v novi gloriiji dvojne svetlobe. Prebivalec severne polute naše zemlje opazi še neko drugo značilno novost: mesec v teh tropskih krajih ne leži poševno, ampak vodoravno.

Poslovili smo se od Colomba in se odpeljali dalje. Tisti, ki se jim je kraj močno priljubil in so vstajali zgodaj, so prišli na krov, da se zadnjič poslovijo od ogromnega pristanišča in rajskega otoka Ceylona. Polagoma so izginjali v daljavi mogočni gorski venci, in slednjič je ladja zaplula na odprto morje, v veliko samoto, katere občutek ne mine pasazirja nikoli na vodah Indijskega oceana. Bili smo sami, samčiči med nebom in morjem. Videli smo leteče ribe,

ribiške čolne na jadra, srečali smo celo ribiško flotiljo, ki se je vračala z dobrega lova in je imela čolne prenapolnjene z ribami vseh vrst. Nenadoma je planila iz vode večja riba. Takoj smo ugenili, da jo najbrže zasleduje morski ropar. In res! Komaj smo se zavedli, že se je razlegel klic: »Kit, kit!« Videli smo ga čisto razločno. Nekaj časa je plul pod vodo, potem se je parkrat prikazal in končno je brizgnil v zrak mogočen curek vode.

Zavili smo proti Malaki. Na severu smo minili otok Sumatra pri otoku Welh in nizozemskem premogovnem pristanišču Sabangu. Sabang je ležal prvotno v pragozdu. Nizozemci so ga izsekali in danes stoji na mestu nekdanje divjine prijazno mestece.

Sumatra je zelo gorat otok. Morski prehod pri Malaki, ki je zaznamovan na karti kot ožina, je v resnici tako širok, da mu nikjer ne vidimo brega. Krivulja zemlje je tu že prevelika. Tudi vročina ni tako neznosna kakor bi si kdo predstavljal. Prepil v kabini je tako močan, da moraš ponoči zapreti okence, če se hočeš očitati prehlada.

Pri Belawanu, na vzhodnem čelu Sumatre, se ladja ustavi dokaj daleč izven luke. Potniki, ki so dosegli cilj, izstopijo. Odpeljejo jih čolni, ki so prišli nalašč ponje. Dve uri stoji ladja in na njenem krovu je bujen vrvež. Potem zabrlizgajo sirene in fantastično življenje se konča kakor bi odrazil. Še bežen pozdrav — in ladja krene naprej.

Tu in tam se dvigajo iz morja gosto zaraščeni, a neobljudeni otočiči. Veter je raztrosil semena, ki so se ustavila v plodni zemlji in se razrasla v njej, da je nastala bujna tropska vegetacija. Tudi barva morja se je izpremenila. Gladina ni več vijoličasta, ampak sivkasta. Globina ni posebno znatna, mestoma lahko vidiš s prostim očesom do dna. To plitvino posebno izkoriščajo ribiči, ki so zabili v vodo kole za mreže. Na enem izmed otočičev leže tanki olja, ki ga vozijo sem z otoka Bornea. Morje je tod okoli vse masno, čeprav pomorska pravila zabranjujejo ladjam, izlivati porabljeno olje v vodo.

Ti otoki so zelo bogati na padavinah. K sreči je dež prenehal, ko se je naša ladja jela bližati Singapuru.

Dr. Fr. Zbašnik

Jabolčni pečki

2

Globoko si je oddahnila, ko ga je, pri oknu za zaveso skrita, videla prihajati. Nestrpno ga je čakala, ne da bi sama vedela, zakaj. Morda zaradi tega, da bi lahko zopet svojo jezico stresala nad njim, Morda, da bi mu iznova lahko povedala, kar mu gre in se mu tako osvetila. Ali pa morda tudi, ker ga je globoko v srcu vendar še malce rada imela? ... Ne, tega ne... tega nikakor ne! Kako bi ga mogla rada imeti, ko pa se ji je tako strašno zameril! In vendar... Neznansko počasi so ji tekle ure to dopoldne! Kolikokrat se je ozrla na bližnjo stolpno uro, a kazalca sta bila kakor prikovana. Kar ganila se nista. Trajalo je celo večnost, preden sta se za spoznanje premaknila... Nobena stvar je ni zanimala danes. Včasi se je tako rada pomudila pri oknu! Zrla je na ulico, opazovala ljudi in motrila toalete raznih dam, ki so prihajale mimo. Danes ji vsega tega ni bilo mar. Celo za onega mladelega častnika se ni zmenila, kj je vsak dan točno ob 10. uri prihajal tod in vselej tako željne poglede upiral v njeno okno... Nekaj neprijetnega jo je tiščalo v prsili, neka skrb ji je težila dušo. Če bi ga opoldne ne bilo domov? ... Vedela je, kaj znaajo moški! Ni ga marala, čutila ga je, a grozno neljubo bi ji bilo, ako bi ga ne bilo. Kaka sramota, če bi se zvedelo, da je jedel v gostilni! Kako bi si tiste njene ljubeznive prijateljice brusile jezike! ...

Nekako mehko ji je postajalo pri srcu ob misli, da ji ni storil tega. Česar se je bala. Skoro naproti bi mu bila pohitela in ga pozdravila vrh stopnic, kakor drugekrat, ko sta si bila dobra. A ko je začula njegove trde, oblastne stopinje, ji je hitro zopet zakrknilo srce in prejšnja trdovratnost jo je imela. Molče sta šla drug mimo drugega — on notri, ona ven. Njuna pogleda sta se pač srečala, a nista se jima strnila kot včasih v skupen, od srca segajoč žarek. Povesila sta hitro drug pred drugim oči. A to sta občutila zopet oba kot novo krivico. On je menda pričakoval od nje, da ga poboža, kakor po navadi, s svojim milim pogledom, ona pa spet od njega, da se mu razžari oko nad njo. Ker sta se zmotila drug nad drugim,

sta imela nov povod za to, da sta se jezila in srdila. In iznova je vzkipela nevolja v njunih srcih ...

Med jedjo je bilo vse tiho. Samo ropotanje žlic, nožev in vilic se je čulo. In zdelo se je, kakor bi oba nalašč delala večji hrup, nego je bilo spodobno in treba. Kakor bi hotela na ta način drug drugemu imponirati! ...

Ko pa je prišla njegova jed na mizo, je nastala popolna tišina. Ona je gledala pritajeno izpod čela proti njemu, hote se prepričati, kak učinek bo to nanj imelo. On pa za hip ni vedel, kaj mu je storiti. Ker se je že prej malo kujal in ni dosti jedel, bi mu šla ta jed tem bolj v slast. A posvetilo se mu je: »To je zanka, ki bi me rada ujela vanjo! Toda tako poceni jaz nisem, niti ne tako — nizkoten! Sicer pravi prislovica, da gre moževa ljubezen skozi želodec, a so tudi izjeme med moškimi! Da bi jaz zaradi kake jedi ... ne in ne!« ... Da ga je smatrala za tako slabega, je občutil kot novo žalitev. Porinil je z indignacijo krožnik od sebe in vstal.

Hujšega udarca bi ji ne bil mogel zadati! Pozvonila je in jezno zaklicala kuharici, ko je vstopila: »Kdo vam je velel napraviti jed, o kateri veste, da je moj mož ne je? Drugikrat pazite bolje, da ne bomo metali vstran, kajti plača mojega moža ni po tem, da bi si mogli dovoljevati tako potratnost.«

Prestrašeno ženišče je hotelo nekaj ugovarjati, ali nj prišlo do besede, kajti gospodinja je hitro dostavila:

»Da mi torej ta jed ne pride nikdar več na mizo! In zdaj nobene besede več o tem! ...«

★

»Kaj, tako boš ti meni kljubovala? ... O, le kljubuj, toda ...«

Ni mislil do konca, zakaj preveč živo je čutil, da je trenutno poražen. Žena mu je bila s svojo izvrstno potezo tako rekoč zaprla sapo. Njegova najljubša jed naj bi torej ne prišla nikoli več na mizo, a on se niti pritoževati ne bi mogel! Ej, mar bi bil jedel! V enem kot drugem pogledu bi bilo bolje zanj! ... Sicer pa — saj ta zakon itak ne bo dolgo trajal! ...

Druge dneve je šel po kosilu v kavarno, danes se mu ni ljubilo. Po kaj naj bi tudi hodil! Če bi čital, bi v svojem srdu ne vedel, kaj čita in če bi igral, bi samo izgubljal, ker bi bile njegove misli vse kje drugje kot pri igri. In sploh ga ni mikalo danes med ljudi!

A da bi si ona tega ne razlagala po svoje in mu ne podtikala kakih skrivnih namenov, je odprl vrata in zaklical proti kuhinji:

»Ako bi kdo vprašal po meni — me ni! Sploh hočem imeti mir, absoluten mir, zato naj mi ne hodi nihče v mojo sobo!«

Ona je prisluhnila in se nervozno zdreznila. Kar nič ni dvomila, da je ost njegovih besed namerjena proti nji. In da hoče danes ostati doma! . . . Vse, kar je začel nenavadnega, jo je vznemirjalo. On je odšel v svojo sobo, ne da bi se še menil za njo. Zaprl je trdo vrata za seboj in se vlegel na zofa. Bil je truden, izmučen in do skrajnosti disgustiran. Zedel si je počitka, pozabljeno. Toda zaman si je prizadeval, da bi zaspal. Ležal je in strmel v nasprotno steno. Preko zida so begale sence. Menjavale so se hitro, kakor bi druga drugo podila. Ali niso bile te bežne sence nekak simbol njegovih upov, njegovih nad? Ni ena se mu ni uresničila, vsaka se je razblinila v nič! Kako je ljubil, kako bil prepričan, da je ljubljen — a vse je prešlo, vse se razpršilo, kakor pena, ki dalne veter vanjo! Vse, vse sama prevara! . . .

Grenko, trpko mu je bilo pri srcu ob teh mislih. Nedvomno bi se bil še dalje pogrezal v svojo nesrečo, a nenadoma je zaškripalo nekaj pred vratni — vsaj zdelo se mu je tako. To ga je vzdrnilo iz razmišljanja in nehote se je vprašal:

»Če bi stopila zdaj notri, kaj bi storil?«

Nekoč se je bila že priplazila na ta način do njega, oklenila se ga hipoma in — dobra sta si bila zopet . . .

Toda danes to ne bo šlo! Zakaj še nikdar se nista bila tako temeljito sprla. O, naj le poskusi! Od sebe jo palne in vrata ji pokaže . . . Saj je bilo baš to napačno, da se ji je drugekrati tako hitro vdal! Preveč razvedil jo je! Malo bolj krotiti jo je treba! . . .

Vlekel je na uho, se li morda ne dotika kljuka njena roka. A nič se ni zgnilo. Bilo je zopet vse tiho. Motil se je torej, motil . . .

In še hujša nevolja se ga je lotila . . .

»O le kljubuj, le kljubuj! Če znaš kljubovati ti, znam tudi jaz!«

Sicer pa — ali je bilo to res samo kljubovanje, ali ni zvenelo marveč resnično, nespravljivo sovraštvo iz njenih besedi, ko je zabičevala kuharici, da ne sme nikoli več pripraviti njemu priljubljene jedi? . . . Pa naj ga sovraži! Saj tudi on njo! O kako jo sovraži! Seveda — temu razmerju treba storiti konec! Tako ne more iti dalje! O, nekaj ji uprizori, da bo pomnila živ dan! . . . Kaj mu je za življenje? Ako misli, da nima poguma — kako se vara! Oj, kesala se še bo, kesala! . . . Pa če tudi ne! Vse eno! Naj se drugič moži, ako hoče! Vzame naj tistega gizdalinskega častnika, ki je tako zaverovana vanj, ki vedno tako gleda za njim, akoravno trdi, da se samo norčuje iz njega . . . O, naj ga le vzame — kaj njega briga! A pride trenutek, ko se zave krivice, ki mu jo je delala, ko se ji zbudi vest v prsih in ko si bo zaman želela prejšnjih časov nazaj! . . .

Bil se je popolnoma vmislil v vlogo tragičnega junaka. Spozabil se je tako, da je govoril na glas in sicer s patosom, kakor kak igralec na odru. Iz neprijetnega občutja se je zdrznil žele, ko je udarilo v cerkvenem stolpu tri. Skočil je pokoncu, porinil hrupno par stolov sem in tja, ter odšel v pisarno.

★

Njo je med tem, ko je bil on sam v svoji sobi, najbolj mučilo vprašanje, zakaj je ostal doma.

»Morda je pa bolan? Ah, morda je baš to vzrok, da ni jedel! Če bi vedela . . .«

Približala se je po prstih njegovim vratom in prisluškovala. Čuj, ali ne vzdihuje, ali ne ječi? . . .

Že je hotela potrkatii in vstopiti, ko se je prepričala, da le sam s sabo govori! Oh, in kak glas je to bil! Sicer ni ničesar razumela, a toliko je razločevala, da govori prav v tistem odurnem tonu, kakor prej, ko je narečal služkinji, da ne sme nihče v njegovo sobo. Ha, kako je to poudarjat: »Sploh hočem imeti mir, absoluten mir, zato naj mi ne hodi nikdo v mojo sobo!« Ali se tako govori vpricho svoje žene? Tako kriči kak bandit, ne pa oikanez! Ne, po vsem tem ne bi šla k njemu, pa če bi prav umiral! In skoro je želela, da bi res umiral! Deloma iz škodoželjnosti, deloma, ker bi imela potem morda ven-

dar le priliko, pokazati mu, da je bolj-
ša od njega . . .

»Pa imej mir, pa imej mir! Silim se
jaz nikomur!«

In umaknila se je zopet v ozadje. Sedla je h klavirju, a da bi igrala, za to ni bila razpoložena. Sicer pa je za-
hteval on mir, absoluten mir! O, le čakaj! . . . Da, včasi je igrala, on pa se je tiho prikradel od zadaj do nje, objel jo in jo poljubil! A to je minilo! . . . Ne, danes bi ne mogla igrati, preveč je bila zatopljena v druge misli, preveč se ji je vse sukalo in vrtilo pred očmi. Bila je tako zmedena, da se je naslonila z laktom na tipke in izvabila instrumentu neubran, hreščeč glas, da se je zdelo, kakor da bi bil kdo nenadoma zakričal v grozni bolečini. Ali ni bil to nekak odmev njene notranjosti, kjer je pobijal en glas drugega in kjer so se križala najrazličnejša čustva? . . . —

Kako izpremenjeno se ji je videlo vse danes! Te stene, ki jih je okrasila z lastno roko in po lastnem okusu — kako so se ji zdele tuje, prazne in puste! Zdaj zdaj je podvomila, če je res v svojem domu, če ni zašla morda pomotoma kam drugam . . . Bilo ji je kakor človeku, ki se zbudi iz globokega spanja, pa se ne more spomniti, kje se nahaja.

Kako srečna je bila včasi v teh prostori-
h, s kako presrečnostjo in toploto so jo objemali, zdaj pa so bili tako mrzli, tako odljudni in neprijazni! O, z njeno srečo je bilo pri kraju . . . pri kraju . . .

In vsega tega je bil on kriv — on, ki ga je nekdanj tako ljubila! . . . Zdaj je vedela, da nima nič, prav nič srca! . . . Puščati jo samo tukaj in zapirati se tako pred njo! O, kako osamela je bila! . . . Ali za to se mu osveti, osveti! . . .

»O, ne boš, ne boš ti tako! . . .«

Obe pesti je grozeč dvignila kvišku. V tistem hipu pa je zaropotalo in krepki koraki so se začuli v sojedni sobi. Spela se je pokoncu.

»Odhajaj!«

Njeni ustaici sta odstopili druga od druge, da so zablesteli njeni biserni zobje in s strmečivji očmi je zrla proti vratom . . . Ali se odpro, ali pride sem? . . . Pričakovala je, a njeno pričakovanje se ni izpolnilo! Poslužil se je drugega izhoda . . .

»Ah, šel je, šel, kar tako! . . . Dobro, dobro! Zdaj je mera polna! Nikdar, nikdar, nikdar več! . . . O, le čakaj! —«

Stresla se je po vsem životu, a po licih so se ji vdrle iznova solze . . . solze srdu in onemoglosti.

Dr. VI. Travner

Čarovništvo in čarovniški procesi

(Nadaljevanje)

II. poglavje

Čarovništvo v zgodnjem srednjem veku. Prvi pojavi novodobnega čarovništva (okoli leta 476—1230)

1. Doša od l. 476. do ok. l. 800.

Kljub končni zmagi krščanstva in preganjanju paganov so se ohranili stari paganski običaji še dolgo. Skriti oboževalci starih bogov (posebno stare ženice) so se shajali ponoči na samotnih krajih in častili stara božanstva. Da bi oplašili svoje praznovorne nasledovalce, so ti pagani sami večkrat raznašali vesti, da se shajajo s hudiči. Tako se je sčasoma utrdilo mnenje, da so pristaši starih bogov čarovniki in da so krivi vseh nezgod,

ki zadenejo posamezne osebe, rodbine ali kraje. To mnenje je nastalo tem lažje, ker so nekateri zakoni kakor n. pr. Vzhodnih Gotov in Frankov smatrali paganstvo za veliko hudodelstvo, ki se kaznuje s smrtjo, posebno ker označuje sv. pismo pogosto paganske bogove kot demone (n. pr. Ps. 96, 5; 106, 37; Apok. 9, 20 i. t. d.) Tako dobi slednjič čarovništvo nov smisel: *paganstvo in čarovništvo je isto*. Čarovnik ne greši torej samo, ker škoduje svojemu bližnjemu, temveč tudi, ker odpade od prave vere. Tako določa n. pr. sinoda v Elviri (305), da je čarovništvo brez malikovalstva nemogoče. Vendar to naziranje še ni tako jasno kakor v poznejši dobi.

V splošnem pa se bori cerkev v prvih stoletjih z vse odločnostjo proti čarovniški blodnji. Že v najstarejšem

krščanskem spisu (razvoj sv. pisma nove zaveze) v »Pastirju«, ki ga je spisal ok. l. 140 grški suženj *Hermas*, († ok. 150), pravi pisatelj večkrat s poudarkom, da hudič kristjanom ne more škodovati, ker ga lahko premagajo s Kristusovo pomočjo in naj smatrajo zato verniki hudiča za mrtvega. Po naziranju *Laktancija* († 330) so demoni zavrženi angeli in paganski bogovi, ki so iznašli magijo, nekromantiko, umetnost hampšpicev in avgurov ter astrologijo. Kristjanu se pa demonov ni treba bati, ker jih lahko premaga in celo prisili k priznanju, da niso nikaka božanstva. S temi problemi se peča posebno obširno največji cerkveni oče in zadnji veliki rimski modroslovec sv. *Avguštín* (*Aurelius Augustinus*), škof v Hippo-Regius (354—430), čigar globokoumna dela so bila mnogo stoletja (in deloma še sedaj) glavni vir krščanskega modroslovja in bogoslovja. Nauk o demonih obravnava Avguštín v svojem glavnem delu »De civitate Dei« (dovršeno l. 426). Božjemu kraljestvu je nasprotno kraljestvo hudiča, ki obsega vse demone in rimske državo s svojim paganskim kulturom. Demoni imajo zračno telo, izredno razvite čute in nadprirodno inteligenco. Zato morejo videti bodočnost in storiti nadprirodna dela kakor n. pr. povzročati bolezni, zapeljevati v spanju ljudi k hudemu i. t. d. Grško-rimska mitologija ni torej prazna bajka. Oboroževanje teh demonov pa je paganstvo. Četudi svari pisatelj pred praznovestvom kakor n. pr., da se more koga ozdraviti z izreki, pred amuleti, horoskopi i. t. d., priznava vendar možnost in istinitost magije t. j., da morejo brezbožniki povzročiti s pomočjo demonov bolezni, delati nevihte in točo, uničevati žetev i. t. d. Silvani in fauni se morejo tudi spolno združiti z ženskami (*incubusi*). Toda Avguštín ve, da je premagala cerkev kraljestvo satana in kliče zato vernikom, naj se tem bolj oklenejo Zveličarja, ki jih vodi navzgor, čim večja je moč satana. Prav tako se bori z vso odločnostjo proti čarovniški blodnji v svojih številnih pridigah in razpravah klasični cerkveni govornik in carigradski patrijarh sv. *Janez Zlatoust*, (347—407). Popolnoma isto stališče zavzemajo ostali cerkveni očetje in pisatelji te dobe.

Pa tudi številne sinode te dobe kakor n. pr. v *Elviri* (305), v *Ancyri*

(314), v *Bragi* (503), v *Orleansu* (511), v *Carigradu* (692) i. t. d. obsojajo najstrožje vero, da more veren kristjan s satanovo pomočjo storiti kaj zlega. L. 785. je cerkvena sinoda v *Paderbornu* izrecno določila: »Če kdo — zapeljan po hudiču — misli po načinu paganov, da je kdo čarovnik in da vživa človeško meso in ki tako osebe sežge ali da njeno meso komu drugemu jesti, se kaznuje s smrtjo.« Ta sklep je potrdil tudi Karol Veliki.

Cerkvene kazni za čarovništvo — kolikor se je čarovništvo vobče kaznovalo — so bile zaradi tega zelo mile. Cerkev je kaznovala čarovnike, ki so pripravljali ljubavne pijače, delali vreme (*immisores tempestatum*), »malefici«, »venefici« i. dr. s svarili, zčasno prepovedjo obiskovati cerkev i. t. d.; v posebno težkih primerih z izobčenjem (*excommunicatio*).

Vzgladu cerkve so sledile v splošnem tudi posvetne oblasti. Do ok. l. 1000 ni z gotovostjo znan noben primer, da bi posvetna oblast zaradi čarovništva obsodila kako osebo na smrt. Posebno tolerantni so bili tozadevno zakoni ogrskih (madžarskih) kraljev *Stefana I.* (†97—1038), *Ladislava Svetega* (1077—1095) in *Kolomana I.* (1095—1114), ki določajo v splošnem, da naj čarovnico pouči duhovnik v pravi veri in da se ji naj, če vztraja kljub temu pri čarovništvu, utisnejo s žarečim cerkvenim ključem znaki na čelo, prsa in pleče.

Slabše so bile razmere le v bizantinskem cesarstvu.

2. Doba od l. 800, do l. 1230.

Okoli l. 800. se začne znanost, ki je bila naravno povsem v rokah duhovščine, s problemom čarovništva znova intenzivno pečati. P. tudi še v tem času zavzema cerkev napram čarovništvu še vedno tolerantno stališče. Tako poudarja n. pr. lijonski škof *Agobard* v svoji ok. l. 820 izišli knjigi »*Liber contra insulam vulgi opinio-nem de grandine et tonitruis*«, da je popolnoma nemogoče delati točo. Iste-ga naziranja je tudi *Hikmar*, škof v Rheimsu (ok. 860), ki pa priznava možnost »*incubusa*« t. j. spolnega občevanja hudiča z žensko. To mnenje izraža v svoji knjigi »*De divitiis Lotharii et Thetbergae*«, kjer obravnava umazano ločitev zakona frankovskega kralja Lotarja II. (855—869) in njegove žene Teutberge iz l. 857., ko se je

nameraval kralj poročiti s priležnico Walrado. Najvažnejši literarni pojav te dobe pa je »*canon episcopi*«, ki je nastal v 9. stoletju najbrže v Nemčiji. Ta »*canon*« poudarja izrecno, da je boginja Artemis (Diana) samo paganska izmišljotina in da zaradi tega ne morejo letati ženske po zraku. Razen tega uči kanon, da je samo Bogu mogoče spremeniti kako stvar v drugo, zato se tudi človek ne more spremeniti v žival in obratno. Kdor pa veruje v take vraže, naj se izžene iz župnije.

Istega naziranja je tudi vormški škof Burkard († 1025), ki priznava v 10. knjigi svojih »*Decreta*« iz l. 1020, imenovani »*Medicus*« ali »*Corrector*« možnost nekaterih vrst čarovništva, ki pa odločno zanika možnost spremembe človeka v žival in nočnega poleta zločestih žensk. »*Canon episcopi*« in »*Decreta*« škofa Burkarda so prešla celo v »*Decretum Gratiani*« (iz ok. l. 1150.) in postal tako sestaven del kanonskega prava. Omenimo še, da je odlični papež Gregor VII. (1075—1085) v pismu z dne 19. aprila 1080. naslovljenega na tedanjega danskega kralja Haraldal izrečno prepovedal ubijati ženske, ki so osumljene, da povzročajo nevihte in bolezni.

Skraja: *stališče cerkve je bilo v času od l. 476. — ok. l. 1230. tako napredno, da se nam zdi skoraj nemogoče, da so mogli pozneje pod zaščito iste cerkve nastati strašni čarovniški*

procesi. Vse kar moremo ugotoviti v tej dobi, je, da dobi čarovništvo nekako krščansko obličje, t. j. cerkev presoja čarovništvo s svojega stališča.

Pač pa se že v tej dobi polagoma pripravlja pot za bodoče čarovniške procese s *počasno spremembo kazenskega postopka*. Pod vplivom kanonskega prava dobiva namreč prvotni akuzatorični proces polagoma obliko uradnega ali inkvizitorskega postopka. Sodnik, ki zve za kakršnokoli kaznivo dejanje, ne čaka več na (ob)tožbo, temveč poizveduje iz lastnega nagiba. Važen dokaz postane priznanje, ki je imelo nekoč pomen le takrat, če je bilo prostovoljno. Uveljavlja se počasni natezalnica, da se priznanje izsili, kljub temu, da sta papež Nikolaj I. (858.—867.) l. 866. in »*Pseudoisidoriana*« (IX. stoletje) uporabo natezalnice izrecno prepovedala. To je tembolj uveljavljeno, ker so bili čarovniški procesi večkrat samo sredstvo za politične namene, posebno, da se odstranijo neljube osebe. Tako se je na primer očitalo ženi frankovskega kralja Hilperiha Fredegundi (ok. l. 600.), da se bavi s čarovništvom samo zaradi tega, ker se je hotel kralj ločiti od nje in ker je upal svoj smoter doseči tako najhitreje. Tudi s sarici Juditi, ženi Ludovika I. Pobožnega (814—840) so očitali njeni pastorki Lotar, Pipin in Ludvik zgolj iz političnih motivov čarovništvo.

V „civiliziranih“ delih Afrike še cvete suženjstvo!

Socialne razmere med črnopoltim ljudstvom

Francoski novinar Albert Londres je pravkar izdal knjigo, ki je vzbudila v službenih krogih hudo ogorčenje in v javnosti vrlo živahne odmeve. Londres je sploh nemiren duh, ki rad vtika nos v reči, ki ga po mnenju prizadetih »nič ne brigajo« in se pojavlja ondi, kjer ga nihče ne pričakuje. Ta mož je n. pr. opisal srednjeveško ravnanje s francoskimi kaznenci na otoku Guyana. Londres se je z velikim trudom, stroški in z zvijačo izkrcal na tem otoku, kjer smejo izmed Evropecev izstopiti samo deportiranci in njih pazniki. Njegov

opis je vladne kroge od sile razburil, imel pa je to dobro posledico, da je vlada začasno ustavila nadaljnje deportacije. Prav tako je vzbudil senzacijo s svojim opisom trgovine z dekleti. Preoblečen v apaša je sklenil zvezo s pariškimi trgovci z belimi sužnjami ter se udeležil enega takih transportov v Argentino. Ondi je videl in doživel čudovite reči. Njegova razkritja so delovala kakor bomba eksplozija. V najnovejši knjigi »*Terre d'Ebène*« opisuje trgovino z zamorci. Prav za prav govori o francoski kolonijalni politiki v Zapadni

in Ekvatorski Afriki. Slika, ki jo je dal Londres v svojem spisu, ni nimalo lakava za oficijelne francoske kroge.

Vendar nas to na tem mestu ne zanima direktno. Za nas je zanimivejše, kaj pripoveduje francoski publicist o socialni bedi črne žene in o žalostnem položaju afriških mulatov.

Socialna beda črncev je že sama po sebi strašna, a najtežji je brez dvoma

nik, ki je prišel v te kraje, da bi obogatel ali ki je bil semkaj kazensko premeščen. Če tak oče še biva v dotičnem kraju, tedaj ni dvoma, da le za nekaj časa; ako ga ni, tedaj je sigurno, da se več ne vrne. Otrok raste na materinem domu, kajti črno dekle se je vrnilo k staršem. Vsa vas zaničuje takega otroka. Prej, ko je dekle odvedel belec, da mu nekaj časa služi, se ni, kaj pa, nih-

Naselbina črncev v belgijskem Kongu

položaj žene. Kaj misli afriški domačin o ženi, karakterizira Londres z razgovorom dveh zamorcev, ki mu je prisluškoval. Prvi zamorec je vprašal drugega, kako se godi njegovemu očetu, materi, otroku, živini, psu in naposled — ženi. Žena zavzema v črni družbi zadnje mesto; stoji na najnižji stopnji, je objekt, ki se lahko zamenjuje in prodaja po mili volji in za cenen denar. Evropci, ki bivajo v kolonijah, dobro izrabljajo ta položaj in plode iz trenutne nepremišljenosti iznečke črne družbe — mešance.

Mulati! — vzklika Londres ogorčeno. Brezpravna bitja, parije v Afriki! Oče je kak uradnik, trgovec ali čast-

če zgražal. V belo-črnem otroku vidijo sedaj vsi vsiljivca. Sovražijo ga tudi zato, ker jim je rasno odtujen. Ni ne bel ne črn, torej ni nič. Njegova mati se kmalu omoži z domačinom — zamorcem. Mlajši bratje bodo imeli rasno obeležje, — bodo črni, torej člani rodbine, ki jim gre dom in zemlja. Mulat ostane mulat. Brez imena, brez domovine, brez koščka zemlje, ki bi mu bila opora v boju za obstoj.

V sedmem letu ga sprejmejo v šolo za mulate, kjer se šteje k čisto svojevrstnemu tipu sirot — sirot, ki imajo očeta in mater. Črni sinovi njegove matere mu niso bratje; to mu niso niti beli sinovi njegovega očeta. Mešanci

so torej zelo nesrečna bitja. Šola je storila iz njih Francoze, zakon pa jih uvršča med domačine in jim zabranjuje nositi očetovo ime. Dvajset let stare jih pokličejo pod puško. Zamorec iz Dakara je francoski državljan. Sin generala X., guvernerja, načelnika uprave, inženjerja, zdravnika, trgovca je — zamorec. Če kaj zakrivi, ga sodijo kot črnca; v službi ga plačujejo tako kot se plačujejo zamorci. Da, mulati niso ne beli in ne črni, ne Evropci in ne Afričani.

★

Domača, zamorska Afrika je v neprestanem gibanju. Nemirna, nomadska kri žene ljudi na pota, ki spajajo vzhod z zapadom, križem Afrike. Londres trdi, da zamorci beže pred delovnimi metodami, ki se uvajajo v teh kolonijah. V zadnjih letih je zapustilo francosko Ekvatorsko Afriko 2.600.000 ljudi. Zapadno Afriko več sto tisoč. Odšli so prostovoljno k Angležem in Belgijcem. Krivda je na belem kolonistu, ki ravna z domačimi delavskimi močmi sila negospodarno. Le-teh je bilo zmerom dovolj — izvažali so jih celo v severno in južno Ameriko. Zdaj se število domačinov vzlic njihovi silni plodovitosti stalno zmanjšuje. Kriv je socialni sistem. Niti spalna bolezen niti močvirska mrzlica jih ne pokosita toliko kot jih vzame — nosilstvo. Zaradi tega so izumrle že cele vasi da, cele pokrajine. Stotisoči zamorcev so vsak božji dan na cestah: težko natovorjeni služijo v pekočem afriškem solncu evropskim imperialistom kot prometno občilo. Ta delovni sistem bi se kaj lahko nadomestil z modernejšimi hitrejšimi in varčnejšimi prometnimi sredstvi. Toda danes je položaj tak, da graditev novih prometnih cest vzbuja domačinom — grozo. Ne zaradi primitivnih predsodkov, marveč zato ker imajo slabe izkušnje. Lahko bi rekli, da se da velikost neke nove naprave — naj bo že prekop, železnica, pristanišče ali cesta — dognati po tem, če izvemo, koliko zamorcev je poginilo pri tem delu. Londres omenja za sedaj še nedovršeno železnico iz Konga k morju in pravi, da je od oktobra 1926 do novembra 1927 zahtevalo 140 km proge na francoskem ozemlju življenje — 17.000 ljudi. Na drugi strani so Belgijci pravkar končali 1200 km železnice, ki so jo začeli gra-

diti pred 3 leti in so žrtvovali »samo« — 3000 črnih delavcev.

Železniško delo je v Afriki na slabem glasu. Vzbuja grozo celo sužnjem, ki grade železnice tako rekoč s svojimi trupli. Londres pravi, da je bilo suženjstvo formalno sicer odpravljeno; tako vsaj pričajo izjave odgovornih ministrov. V resnici pa suženjstvo še vedno obstoja. V jeziku Afričanov se imenujejo ti sužnji uoloso. Uolosi so last poglavarja kakor krave in druga živina. Daje jim bajte in hrano ter eno ali dve ženi, da se razmnožujejo. Njihovi otroci se imenujejo ga-bibi, otroci sužnjeva. Prej so sužnje kupovali, zdaj jih zamenjujejo. Na enega svobodnega moža pripada 15 uolosov.

Po zamorskem pojmovanju življenja niso ti sužnji nič preveč nesrečni. Nosijo vodo, obdelujejo polja in ko njihov lastnik ne ve, kakšno delo bi jim dodelil, jim enostavno veli: »Pojdite za pol leta in delajte, kar se vam zljubi, samo davek mi plačajte.« Po navadi delajo štiri dni na teden za svojega lastnika, ostale tri dni pa lenuharijo, si praskajo noge in gladijo trebuh.

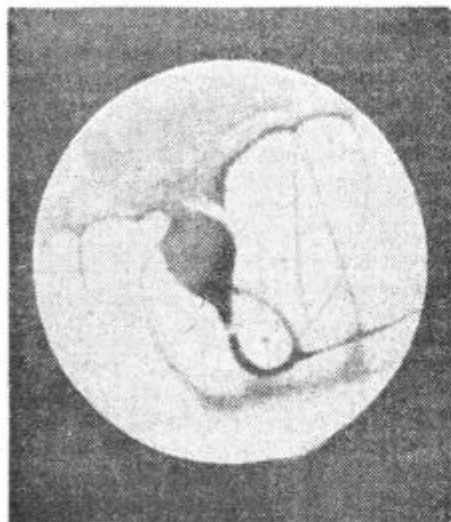
Toda to so suženjske idile; položaj se brž izpremeni, ko se pojavi belec, ki zastopa kolonijalno upravo. Pride vojak k poglavarju in veli: »Potrebujemo 50 ljudi!« Poglavar, kakopak, ne pošlje na delo svojih otrok in sorodnikov, marveč da na razpolago sužnje. Vsak zamorec je po zakonu dolžan delati dva tedna na leto za interese kolonijalne uprave. To delo opravljajo sužnji. Zakon belcev določa največ dva tedna, običajji črnecv za vele tako, da delaj suženj za vse druge. Suženj služi v vojski. Suženj je izkopal satubski prekop, zgradil železnice v Senegal, v Sudanu, v Togu, v Dahomeji in v Kongu. Denar, ki ga zasluži, mora izročiti gospodarju. Po dva tedna se vlačijo suženji po savani s trideset kil manioka na hrbtu, z ženami in deco, da prinese hrano oddaljenim mestom civilizacije. Tovorni avtomobil bi najbolje opravil to nalogo. Toda ... ko pa je bencin tako drag in toliko banan med potjo! Suženj je bananski motor. Ko na vasi ni več mož in je treba nadaljnjih sil, pošlje načelnik stare uolose in mlade ga-gibi. Po starih in otrocih pridejo na vrsto žene — ne mlade, ki so zmožne roditi nove sužnje — marveč stare, od solnca izžete. V Afriki je vse zasluženo — suženjstvo je simbol ebenove dežele! ..

Inž. Ciril Pirč

Naša Zemlja in njen brat Mars

Umiranje planeta

Razvoj nebesnih teles gre neprestano svojo pot: planeti se ohlajujejo brez nehanja. Zaradi vedno debelejšje trdne plasti pa je ohlajevanje čedalje počasneje, vzporedno je tudi vedno manjša množina vodne pare in ogljikove kisline, ki vstopa v vzdušje. Napoči doba, ko je dohod obeh plinov v vzdušje manjši nego njuna uporaba za rastlin-

stvo in preperevanje. Voda in ogljikova kislina izginevata počasi iz planeta. Vulkanični pojavi se nagibajo h koncu, dokler slednjič popolnoma ne prenehajo.

Toplina ozračja zavisi prav zelo od tega, koliko ogljikove kisline vsebuje, zato se le-ta kaj pa, znižuje. Zaradi nižje toplote vzdušja se manjša tudi količina vodne pare. Nujna posledica tega je, da se zbog preperevanja izsušujejo vodne gladine, četudi znatno počasneje.

Naposled morajo pokriti planetovo površino prostrane puščave. Gorovje bo po pesku odbrušeno in le zložna pobočja bodo vezala višave in nižave. Razpoke se bodo počasi napolnile s peskom. Vrste plitvih, lahko osušljivih solnih jezer bodo ležale v napolnjenih razpokah. Ostanke planetove vode se bodo zbirali zlasti na tečaju, na katerem je zimska noč in ga obdali s

tanko plastjo snega ali slane. Izsušena ali celo zmrznjena solna jezera bodo hlastno vsrkavala vodno paro, ki jo prineso zračni toki ter bodo dobivala temnejšo barvo nego jo ima soseščina.

Tudi drugi plini morajo polagoma izginevati iz ozračja. Najlahnejši bodo že zdavnaj utekli planetovi privlačni sili. Kisik bo porabljen pri preperevanju ali pa po upadlih meteorih, katerih snovi se rade in hitro spajajo z njim. Njih rumeno barvani ostanke bodo pokrivali planetovo površino.

Električni pojavi v vzdušju morajo naposled spojiti kisik in dušik v nitrate, ki pa jih ne bodo več porabljale rastline kopna in morja ter po svoji smrti vračale vzdušju. Veliki skladi, enaki skladom čilskega solitra, se bodo nagrmadili v planetovih trdih plasteh. Kratko ponovljeno: *usoda planeta je izguba vzdušja in vode.*

Onemogel starček — Mars

Eno postojanko na tej poti nam pred očuje Mars. Planetu, ki je že v agoniji, nikakor ni primerno ime vojnega boga, kakor so mu ga nadedli stari narodi. Kot onemogel starček še teka okoli Solнца, čakajoč popolno smrt — svojo končno usodo, ki nam jo tako lepo ponažoruje zvesta spremljevalka — Luna.

Belina Marsa znaša 0.22. Potemtakem je globoko pod helino Zemlje tudi tedaj, če si jo mislimo brez oblakov. Vzdušje na njem utegne biti sila redko. Lowell ceni, da pride na kvadratni meter Marsove površine le 22 odstotkov ozračja, ki ga ima Zemlja na enako velikem površju. To je nekako polovico ozračja na naših visokih gorah; torej bi se človeški organizem še vedno lahko privadil zraku na Marsu.

Že manjša privlačna sila Marsa podpira našo trditev, vzdržuje pa jo cela vrsta astrofizikalnih preizkušenj. Vsebinska vodne pare je malenkostna. Preiskavanje odbojnih svetlobnih žarkov, ki dospo od Marsove površine v naše optične instrumente, sicer v novejšem času ni imelo zaželjenega uspeha. Slana ali sneg pa, ki ju vidimo ob zimskem času na enem ali drugem tečaju in ki s povišanjem toplote izginevata, govori za to.

Računi, ki jim je podlaga jakost solnčnega žarenja, nas uče, da mora biti povprečna toplina na Marsu 37 stopinj pod ničlo. Če pa vzamemo za podlago množino vodne pare, cenjeno na 0,4 g v kubičnem metru in si mislimo, da je vzdušje nasičeno z vodno paro, tedaj bi znašala toplina — 28 stopinj. Puščavno podnebje pa, ki vlada najbrže na Marsu v zvezi z množino vodne pare, kot n. pr. v solni puščavi Utah, jo dvigne na —17 stopinj.

To bi bila srednja toplota poletnega dne. V polnem solnčnem svitu bi utegnili biti toplota za kakih 20 stopinj višja, kakor v zemeljskih puščavah in bi torej bila višja od ledišča vode.

Se višja bi bila seveda v teh krajih toplota tla.

Sneg na tečajih in njegovo tajanje za časa Marsovega poletja je potemtakem navzlic nizki povprečni toplini razumljivo. Prav tako vse kaže, da utegne biti v Marsovem ozračju nekaj kisika.

Tudi naša Zemlja se stara

Naš planet Zemlja je sedaj v nekaki prehodni dobi med mladostno čilostjo in starostno onemoglostjo in sicer enako v geološkem kakor v biološkem oziru. Poleg pokrajin s tropično vlažnim podnebjem in bujnim življenjem ima tudi pokrajine z izredno sušo brez vsakršnega življenja — poznamo jih kot puščave.

V zadnjem času nam je posebno Sven-Hedin večje opisal puščave osrednje Azije in njih geološke pojave.

»Odsotnost vodne pare in oblakov ustvarja ogromne razlike med dnevno in nočno temperaturo. Hitra prememba v gorkoti drobi skale. Rosa in dež v gorovju zmrzujeta ponoči v razah in razpokah skalovja ter ga drobita. Solnce takisto nadaljuje to delo. Skalovje razpada v pesek, ki ga dviga veter in raznaša in pili ostanke skal, štrleče iz peščenega morja. Le razvaline nekdanjega gorovja pričajo o preteklosti pokrajine. Cele dneve in tedne plava peščen praž v zraku ali pa se grmadi v sipinah, ki potem v dolgih vzporednih vrstah potujejo v smeri glavnih zračnih tokov. Pesek vsebuje veliko železnih spojin in je zaradi tega rdeče-rumene barve. Moker postane rjav ali črnkast. Po deževju curlja voda v nižave in vleče s seboj v blato izpremenjeni pesek. Voda pa hitro izhlapeva, blato se izpreminja v črnkasto testo, ki se enako le-

denikom pomika proti najnižjim točkam globeli in jo počasi napolnjuje. Tako jezersko blato imenujejo v Perziji »kevir«. Na površju se sicer posuši, spodaj pa ostane vedno nekoliko mokro. Zaradi močnega izhlapevanja je kevir izredno slan in v suhi dobi ga pokriva bela solna plast. V drugih puščinah pa prihaja voda na najnižjih točkah v tako zvanih »bajir« zopet na dan, če se ne prerije med sipinami v solnih jezerih. Solna jezera so izredno plitva, zato se hitro napolnijo s peskom ter se pomikajo v isti smeri s sipinami.«

Sven Hedin popisuje perzijski »veliki kevir«, ki je 500 m dolg in 200 m širok, ter ceni njegovo površino na 55000 kvadratnih km. Zaradi neprestanega dovajanja soli in izhlapevanja vode je nastala neposredno pod površino solna plast menjajoče se debeline. Hedin jo je našel pod 10 cm debelo plastjo mokre ilovice. »Po suhem vremenu precej trda, sivo rumena plast sestoji med drugim iz 50 odstotkov peska, 2,1 odstotka ilovic, 6,1 odstotka železovega oksida in 5,3 odstotka kuhinjske soli. Po dežju se izpremeni ta plast v gnetljivo tvarino. Tu ne zaslediš živega bitja in ne rastlin. Na kevirju se vrši smrtni boj s peskom enako kot v puščavah vzhodnega Turkeстана. Tu in tam je pesek zmagovalec. Po peščenih nevihtah se veliki deli kevirjeve površine pokrijejo z rumenim peskom sosednjih puščav. Prišel bo čas, ko se bo kevir izpremenil v puščavo, kakor je v vzhodnem Turkestanu. Nasprotno pa lahko sklepamo, da je vzhodni Turkestan, potem ko je prenehal biti del osrednje-azijskega morja, pokrival razsežen kevir. V dolgih geoloških dobah se je le-ta strjeval od zgoraj navzdol in dobil dovolj močno trdo plast, ki je držala nadaljnje peščene plasti, kakor jih je prinašal veter. Žalost in pobitost se polasti popotnika, ko ugleda te puščave. Tu je priča začetku planetovega smrtnega boja«. — Tako piše Sven Hedin.

Enake morajo biti razmere na Marsu, samo, da je povprečna toplota veliko nižja.

Kako planet Mars umira

V kolikor ni bila voda porabljena pri preperevanju, je že zdavnaj zmrznila v površinsko ledovje, kakor ga najdemo na novosibirskih otokih ali pa v severnosibirskih tundrah: tam je pod tanko

zemeljsko plastjo; tu pa je pomešano s peskom.

Edina voda dohaja na Marsovo površino še iz vulkanskih razpok. Po kratkem kroženju pa se pridruži ledenim plastem.

Morij in rek Mars nima.

V kolikor se površinske oblike še izpreminjajo, je to delo vetra in peska. Zaradi nizkega zračnega tlaka (60 mm našega barometra po Lowellu) je pesek izredno fin in deluje liki pila. Večkrat so že opazovali na Marsu peščene viharje. Ob takih časih zakriva njegovo površino rdeča, rumena ali svetlorumena megla. Površina Marsa bi bila že zdavnaj zravnana, enaka s sipinami prepreženemu peščnemu morju, če bi se planet še vedno ne krčil zaradi ohlajevanja še žarečega jedra. Zaradi visoke starosti pa te gorotvorne sile niso več velike. Kažejo se le še v počasnem, skokoma se vršečem padanju površine v bližini razpok. Skozi razpoke vhajajo v ozračje različni plini, predvsem vodna para in ogljikova kislina. Plini se v sosednji površini zgostijo in se pretvarjajo z njenimi solmi v nove kemične spojine, v glavnem v karbonate in kloride. Prvi tvorijo skupno s kremenčevimi spojinami za vodo neprodorne plasti, zadnji pa ostanejo raztopljeni v več ali manj nasičenih raztopinah, enako kot v pozemskih solnih jezernih. Te raztopine zmrzujejo zgolj ob nizkih temperaturah tako n. pr. raztopina kuhinjske soli (spojina natrija s klorom) šele pri -21 stopinjah, spojina kalcija s klorom pa celo pri -55 %. Te solne mlakuže se torej lahko obdržijo med Marsovim poletjem.

S padanjem topline začne mlakuže polagoma zmrzavati. Zamrzel mlakuže skuša pokriti pesek; opazimo lahko, da dobivajo temni deli planetove površine pozimi rdečerumeno barvo. Malenkostne množine peska pa zopet izginejo, ko se sneg taia.

Kadar pridejo zmrznjene mlakuže v dotik z vodno paro višje toplotne, se pričnejo zopet taliti in dobe enako kot kevirji temno barvo, t. j. temnejšo od sosednjih puščav, ki so rdečerumene barve; od nje zavisi tudi svetloba Marsa. Zaradi prisotnosti žvenlovega vodika ki brezdomno prihaja iz vulkaničnih razpok je ta barva najbrže temno-modro-zelena ali črna.

Če Zemlja ne bi imela ozračja bi bila v jeseni in pomladi (v enakonočjih), iz-

menoma južni in severni tečaj, najgorkejša dela zemeljske površine. Na Marsu s tankim vzdušjem brez oblakov in z malenkostnimi množinami prahu pa je v velikih meri tako, zlasti še, ker traja vsak letni čas dvakrat dalje kot na Zemlji. Prava potovanja vodne pare se vrše ob vsakem enakonočju od razsvetljenega tečaja k nerazsvetljenemu. Razmeroma gorki tokovi vodne pare hité čez solne mlakuže, ki s'astno vsrkavajo vodo in dobivajo sprva temnordečo, pozneje pa modrozeleno barvo. Mokre točke Marsa tvorijo znano omrežje prekopov in jezer. O njih pomenu so se bile in se še bijejo velike učenjaške bitke.

Vprašanje Marsovih prekopov

Zvezdoznanci, ki popolnoma zanikujejo podmeno, da bi bili na Marsu prekopji, gredo gotovo predaleč. Danes govori vse za nazor, da so prekopji le cela vrsta temnih točk, ki jih naše oko zaradi svoje nepopolnosti in nepopolnosti optičnih pripomočkov nehote združi v eno celoto v ravni ali bolj ali manj zakrivljeni črti.

Da morajo ležati solne mlakuže v bolj ali manj ravnih črtah, ni čudno. Tudi solna jezera v puščavah vzhodnega Turkeстана leže v ravnih, med seboj vzporednih črtah med dvema zaporednima grebenoma sipin ali pa leže ob reki Tarim v ravnini, ki se v ravnini smeri od zapada proti vzhodu. Struga Tarima je gotovo v skladu z globeljo puštinje. Voda se zaradi tega zbira v njeni bližini. Širina teh jezernih pokrajin znaša 15 km, kar se ujema s povprečno širino Marsovih prekopov.

Globeli na Marsu leže vzdolj vulkaničnih razpok. Iz njih bruhajo plini, ustvarjajo solne mlakuže in jih vzdržujejo tekoče. Mlakuže pronicajo skozi pesek v nižave. Če pogledamo na karto, ki kaže vulkanične razpoke na Zemlji, vidimo, da so le-te v resnici skoraj ravne in se združujejo v središčih vdrtin. Na eni taki razpoki leži tudi mesto Ljubljana.

Prav tako so torej tudi prekopji na Marsu ravni in se spajajo v središčih, ki jih imenujemo jezera ali oaze.

★

Tako torej vidimo, da razmere na Marsu ne zahtevajo nikakih nam neznanih sil ali pa lastnosti snovi.

Vse se godi tako kot bi se godilo na Zemlji v puščavah, če bi povprečna temperatura padla za kakih 40 stopinj. In to se bo najbrže zgodilo, ko se bo Sonce pričelo v večji meri ohlajevati. Znaki starosti naše Zemlje se torej že jasno kažejo v puščavah in solnih jezerih.

A nikar strahu pred koncem. Več sto milijonov let se je veselila Zemlja izredno ugodnih okoliščin in še toliko ča-

sa bo nemara ostala kraljica med planeti.

Kaj vse še lahko pričakujemo v tej neizmerni dobi od človeškega duha, če pomislimo, kako smo napredovali samo v zadnjih desetletjih.

Vzlic temu — po milijonih in milijonih let čaka naš planet neizprosna usoda Marsa! Še tako blesteči napredek ne bo mogel rešiti človeštva pred katastrofo, ki je le ena izmed neštetihi usod kozmičnih teles.

Mačke

Splošno je razširjeno mnenje, da je prava in prvotna domovina mačk v Egiptu, kjer so bile vedno v posebni časti. To je umljivo, če se pomisli, da je bil Egipt svetovna žitnica, kjer so imele mačke dovolj posla s preganjanjem miši in podgan.

Mačke spadajo med one živali, pri katerih se človek lahko uči potrpežljivosti in vztrajnosti. Ker spadajo v družino tigrov in pantrov, zasledujejo in lovijo svoj plen z veliko hladnokrvnostjo, pri čemer jim pomagajo izred-

no dober vid, sluh in tudi volh. Kakor velike roparice napadejo tudi mačke svoj plen v naskoku.

Med raznimi vrstami, ki so dandanes najbolj priljubljene, je nedvomno siamska mačka. Čeprav še ni popolnoma ugotovljena njena prvotna domovina, vendar je skoraj gotovo, da je živel prvotno na malajskih otokih. Siamska mačka je rumene boje s čokoladno rjavimi pikami. Rep ima navadno raven. Njena dlaka je izredno lepa in gosta, njena glava pa je mnogo bolj koničasta nego pri drugih mačkah.

Siamsko mačko odlikujejo posebne značilnosti. Zlasti je silno ljubosumna, kakor hitro opazi, da nima prednosti v družbi drugih mačk. Človeku je zelo zvesta in vdana, zato pa zahteva od njega prav tako zvestobo in vdanost. Zanimiv je način njenega sporazumevanja s človekom in marsikatera njene kretneje so izrazitejše in značilnejše od mnogih ljudi.

Tako zvana manks mačka se razlikuje od svoje siamske sestre v tem, da je zelo nezaupljiva. Poleg tega je «metodična», to se pravi, da ima velik smisel za red in snago ter je zelo pedantična v svojih navadah. Ko pa spozna v človeku svojega prijatelja, zna ceniti njegovo prijateljsko naklonjenost.

Najbolj pa so priljubljene modre in črne perzijske mačke. Proučevanje njihovega značaja in običajev je zelo zanimivo in zabavno obnem. So čezmerno vdane ter ohranijo do pozne starosti ono skrivnostno očarljivost, ki vedno vzbuja domišljijo in radoznalost. So pametne in zadovoljne živalice, ki se jih človek nikoli ne naveliča.

Kar se tiče napadalnih metod, je divja mačka najspretnjša med vsemi ostalimi. Divja mačka ima tako močno magnetično silo, da zvabi s svojim hipnotičnim pogledom prestrašenega fazana z drevesa. Instinktivno čuti bližajočo se nevarnost, zato je njeno življenje veliko bolj nemirno kakor pa je življenje ostalih mačk.

Še par besed o naši domači mački, ki živi pogosto v tih samotni in vzvišenosti nad vsakdanjostjo. Mačke ne tulijo ob smrti svojega gospodarja in se ne zvijajo v klicih veselja, ako zagledajo stare znance. Ostanajo lepo mirno na svojem mestu in te njih lastnosti so bile nedvomno merodajne za božansko čaščenje mačk v starem Egiptu.

Vsi, ki razumejo te pametne živali, soglašajo v trditvi, da jim napravi človek veliko veselje, ako jih ne prezira. Mačka razume takoj, kdo jo ima rad in le redko se zgodi, da pozabi na izkazano ji prijaznost. Kakor pri otrocih, tako je tudi pri mladih mačkah radovednost zelo velika. Z naraščajočo starostjo pojemna radoznalost in njeno mesto zavzame zamišljenost.

V splošnem se mačke ogibajo hrupa in ne ljubijo vesele in glasne družbe. Njih telesni ustroj je tako fin, da jim včasih škoduje najmanjša vremenska sprememba. Mačka, ki jo v redu negujemo in hranimo in ki jo tudi pravilno razumemo, je lahko najboljši tovariš človeka, ki ni izgubil čuta za prirodu.

Velika doba tehnike

Señženjer prve newyorške podzemne železnice in član posvetovalnega štaba za gradbo panamskega prekopa, William Barclay Parsons, je napisal članek, v katerem izvaja naslednje:

Lord Macaulay popisuje v enem svojih esejev Novozelandca, kako stoji v daljni bodočnosti na razvalinah Londona ter motri v samotni ruševine nekoč največjega svetovnega mesta. Sodeč po nekdanjih visokih stavbah bi morda mislil, da so bile zgrajene v čast bogov, torej iz religioznih motivov. Toda kaj naj misli o neštetih podzemskih rovih, ki tvorijo pod mestom gosto omrežje? Ali naj imajo tudi ti religiozni pomen? Take in podobne najdbe bodo bodočega raziskovalca prepričale, da izvirajo iz dobe, ki je bila

mного bolj mehanična,

kot vse ostale. In tako ji bo vedel določiti mesto v zgodovini narodov.

In imel bo prav. Zakaj naša doba je doba, v kateri je uporaba mehaničnih sredstev gonilni princip vsake človeške dejavnosti.

Nekdaj so bili edini priznani poklici: pravo, medicina in teologija. Tehnika si ni le izvojevala svoje poti, temveč je ostalim poklicem celo zelo omejila njihov delokrog. Zakaj človek se obrača do starih poklicev le, če je v stiskah religioznega ali drugačnega značaja, s produkti tehnike pa je v neprestanem dotiku.

Ko zjutraj vstane, odpre petelina v kopalnici ter spusti vodo nase. Zajtrkuje jed, skuhamo na električni peči. Do postaje se vozi z motornim vozilom, nato sede v vlak, ki ga popelje s parno lokomotivo v mesto. Tu urejuje svoje trgovske zadeve na kontinentu potom »žice«, preko Oceana pa »brez žice«. Čita o ljudeh, letečih po zraku in vozečih se pod morsko gladino. Zvečer gre v kino, nato pa lovi s pomočjo stikala koncert, ki ga prenašajo zračni valovi iz daljnega kraja. In tako vidimo, da je danes

tehnika, ki obvladuje svet.

Toda razvoj je tako nagel, rast gre tako hitro naprej in je tako neprekinjena, da niti ne zaznamo dobro izprememb. Šele, če primerjamo gospodarsko strukturo naše dobe z ono naših pradedov, se prebudimo k resničnosti ter se zares prestrašimo. V vsej svetovni zgodovini ne najdemo dobe, ki bi kazala v 100 letih tolikšen razvoj in napredek, kot zadnje stoletje.

Kako je bilo pred 100 leti?! Takrat kot danes se je trudilo človeštvo, da bi prišlo do odkritij. Vladala je velika brezposelnost in huda finančna zadolženost je potiskala duhove k tlom. Diplomati so skušali rešiti probleme, ki so jih zakrivila njihova lastna neumnost, neodkritosrčnost in nesposobnost.

Toda razen teh črt nimata dobi okr. l. 1828, in 1928, nič skupnega. Življen-

ski pogoji iz l. 1828. so bili sličnejši onim preteklih stoletij kakor pa sledečemu. Transportne metode so se v letu 1828. jedva izpremenile. Napoleonove čete so morale korakati *peš*, kakor vojaki Cezarja in Aleksandra Velikega. Sicer je imel Napoleon ognjeno orožje, vendar ne mnogo boljše od onega iz 14. stoletja. Imetje in celo pošta sta se prevažala z vozom, s konji ali z ljudmi, kakor v 15. stoletju v Franciji. Trgovske ladje so bile večje in nekoliko boljše ko poprej, toda ne zgrajene na tehnično - znanstveni podlagi.

Konstrukcija poslopij ni prav nič napredovala in inženjerji se je niso udeleževali razen pri slučajnostnih problemih. *Les, kamen in opeka* so bili edini zidarski material. Stavbe bogatašev niso bile gotovo nič boljše od renesančnih palač v Firenzi.

Toda takrat je bila že vsejana kal bodočemu stoletju tehnike. Med tem ko so si vladarji in ministri izmišljali novih davkov, je globokoumen raziskovalec lastnosti od Newcomena in Watta na najpreprostejši način uporabljane pare, ustanovil družbo pod imenom

Boulton in Watt.

da bi gradil lokomotive na paro.

Delo je polagoma napredovalo. Sprva so uporabljali parne stroje, da so z njimi nadomestovali stare Newcomanove sesalke. Nekemu Arkwrightu, ki je skušal uporabiti nove sile za svoje mehanske kolovrate, je porušila sodrga tovarno. Dalekoviden Američan pa je dal Boultonu in Wattu zgraditi stroj, ki bi mu poganjal čoln na paro. Drugi pa so že eksperimentirali s strojem na kolesih po tračnicah.

Na tej stopnji je stala kultura pred 100 leti glede življenskih pogojev. Toda kakšna revolucija ji je sledila! Železnica - igračka se je razvila v mogočen železniški sistem. Konj se je umaknil motornim vozilom — celo na njivah in poljih. Parniki so izpodrinili na morju lesene ladje in jadrnice.

Višek revolucije pa je bil dosežen z odkritjem elektrike in nje uporabe.

Zdaj nimamo le telefona in telegrafa, z žico in brez žice, temveč tudi nešteto strojev in lokomotiv, ki jih poganja elektrika.

V vsej zgodovini človeštva ne pomnimo takega socialnega in gospodarskega preokreta; kakor se je bil izvršil v zadnjem stoletju. In če bi tedaj stal spočetka omenjeni Novozelanec na ru-

ševali naše kulture, bi moral priznati, da je bilo 19. in 20. stoletje *velika doba tehnike* v zgodovini človeštva.

Še kratak pogled v bodočnost. Ali bo šel razvoj vedno dalje in dalje? Zakon prirode je, da začenja po dosegi relativne popolnosti *propad*. Narava ne trpi mrtvila, mora biti vedno v gibanju, če ne gre naprej, pa nazaj.

Stalno se še stopnjuje produktivnost ljudi. Ali pa bo šlo to vedno dalje? Ali so slutili veliki vladarji v Babilonu in Egiptu, da bo kdaj konec njihove slave? Mar so mislili modrijani Grčije ali stari Rimljani na pogin njihove kulture?

In vendar je bilo vsega konec!

V zadnjem stoletju so se odprla človeštvu neizmerna polja za udejstvovanje. Znanost se je uporabila za to, kar imenujemo »tehniko«, kar pa je imenoval Telford pred sto leti »umetnost izrabiti velike sile prirode v uporabo in korist človeštva«.

*****
CEPLJENJE DOJENČKOV

B. C. G. je posebna vrsta tuberkuloznih bacilov, ki so jih odkrili Calmette, Guérin in Weill-Hallé. Te glivice, gojene v prikladnem okrožju, izgube svojo strupenost, vendar ostanejo žive in lahko sluzijo za cepitev. Calmette in Roux kakor tudi večina francoskih zdravnikov rabijo B. C. G. kot odvrčalo pri dojenčkih. V devetih dneh po rojstvu se jim da B. C. G. zaužiti, kar izzove v telesu izrazite obrambne pojave, ki bi bili nevšečni na že jetičnem in občutljivem torišču. Toda pred 9 dnevi dete ni sušično. Ako bi se starejši otroci ali odrasli hoteli cepiti proti tuberkulozi, se je treba poprej z njih humoralnimi reakcijami preveriti, da niso tuberkulozni. Prestižna (preventivna) vakcino terapija z B. C. G. je dala pri dojenčkih tako razveseljav uspeh, da bi jo kazalo uvesti kot obče obvezno. Pri več ko 100.000 detetih, cepljenih od 1924. do 1928., je znašala umrljivost samo 3,6 odst., dočim je pri necepljenih v istem času bila 18 odst.

*****
VSEBINA STEV. 17:

Ignotus: Praznik dela. — Rastline čutijo kakor živali — Rud. Nussbaum: Možu na protu. — Teodor Billroth, vzor sodobne kirurgije. — Adolf Koelsch: Ustne. — Dr. Josef Volf: Praški grad — priča češke zgodovine. — Ul. Kollbrunner: Na Daljni vzhod. — Dr. Fr. Zbašnik: Jabolčni pečki. — Dr. Vl. Travner: Čarovništvo in čarovniški procesi. — V »civiliziranih« delih Afrike še cvete suženjstvo. — Inž. Cyril Pirc: Naša Zemlja in njen brat Mars. — Mačke. — Velika doba tehnike.

Filmska zvezda Konstanca Talmadge

Današnja umetniška priloga

»Kranj« je reprodukcija originala Frana Krašovca. Gorenjska metropola je posneta pred leti, ko Kranj še ni imel mogočne Industrije, ki jo ustvarjajo kranjski meščani z vedno večjo podjetnostjo in žilavostjo.

Imamo zopet NOVO SLIKO NA OVITKU in po možnosti bo ovitek vsake številke predočeval drugo za letno dobo značilno sliko iz življenja na deželi in v mestu.

Zelo všeč je bila našim prijateljem slika na ovitkih zadnjih števil. Težko je lepše izraziti pomlad, kakor jo je Fran Krašovec podal s svojo deklico, ki postuša škrjančka, visoko v pomladnem solncu. »ŠKRJANČEK« je posnet v Javorjih na pobočju Blegaša.

Prav tako mična je slika na današnjem ovitku, tudi delo Frana Krašovca. »Pastirčki« pač ne potrebujejo nobene pripombe, ker vse te slike, zlasti posnetki Frana Krašovca dokazujejo, da je tudi fotografija umetnost.

»ZIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtletno 20 Din, mesečno 8 Din — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljeva ul. 5.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolff Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarinja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

